

**Készítette az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat Meghallgató és
Terápiás Szolgálatfejlesztési Osztálya**

2021.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
Előszó	3
Bevezető	4
A kutatás keretei	5
A kérdőívet kitöltő gyermekvédelmi gyámokról	6
A gyermekvédelmi gyámok által képviselt gyermekekről	6
Bántalmazást elszenvedett gyermekek aránya	7
A bántalmazás felismerése	8
A bántalmazással szembeni fellépés	9
A bántalmazásra adott reakció - jelzés és módja	13
A különböző bántalmazási formák előfordulásának gyakorisága	14
A szexuális bántalmazás előfordulása és megítélése a gyermekvédelmi gyámok körében	22
Az engedély nélküli távollétek okainak feltárása	28
Az engedély nélküli távollét okairól	29
A bántalmazást elszenvedett gyermekekről	29
A gyermekek szexuális bántalmazásával és kizsákmányolásával kapcsolatos attitűdök ...	30
A gyermekvédelmi gyámok rendőrségi és egyéb igazságügyi meghallgatással kapcsolatos tapasztalatai	32
A gyermekvédelmi gyámok gyermekbarát kihallgatással kapcsolatos javaslatai	39
Összegzés	46
Zárszó	47

Előszó

Az elmúlt közel 10 évben a gyermekvédelmi szakszolgáltatások közé 2014-ben beépülő gyermekvédelmi gyámság, a hazai gyermekvédelmi szakszolgáltatás legkitüntetettebb újítása. A gondozási helytől, a fenntartóktól és bizonyos szempontból a munkáltatótól is független gyermekvédelmi szakember megjelenése, új szakmai dimenziót hozott a hazai gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe.

Az új típusú független képviselő, mint a gyermeki jogok első lépcsős őrzője, nem csak adott helyzetekben érvényesíti a gyermek legjobb érdekét, hanem a gyermekvédelmi szociális munka teljes eszköztárát is használja annak érdekében, hogy a nevelésbe vett gyermek, a Gyermekjogi Egyezmény szerint juthasson hozzá azt őt megillető, legmegfelelőbb – szerteágazó – felnőtt gondoskodáshoz.

A felnőttek gyerek iránti elköteleződése, gondoskodása nem csak (segítő, oktató, nevelő, egészségügyi) szakmai tartalmakat, hanem teljesen átlagos napi gesztusokat is mozgósít, jelent. Tulajdonképpen ez minden felnőtt kötelessége.

Ezekbe a felnőtt, gyerek irányába mutató gesztusokba azonban sokszor olyan tartalom kerül, amit gyermekvédelmi szakemberként vagy a bűnüldözés szereplőiként olykor egyértelműen, többször kétségek között gyermekbántalmazásként azonosítunk. A gyermekvédők, mint a gyermekvédelmi jelzőrendszer komoly és befolyásos aktorai felelősek azért, hogy szakmai éleslátásuk ne halványuljon el, a gyermekekért végzett munkájukat a bátorságuk és tetterekészségük határozza meg. Ez komoly munka, felnőtt erőfeszítés, amihez az út a folyamatos tanuláson és az önreflexión keresztül vezet.

Fontos tudnunk, hogy hol állunk? Kik vagyunk? Mit képviselünk? Ennek a tudásnak a hiánya különösen nehézé teszi annak a szakmai önreflexiónak a megvalósulását, ami nélkül nem tudunk elég jó szakemberré, elég jó gyerekvédővé, elég jó felnőtté válni.

Kutatásunkat szakmai tükörnek szánjuk ahhoz, hogy a fenti kérdésekhez könnyebben tudjunk egyéni válaszokat adni...

Bevezető

2021 őszén országos vizsgálatot végeztünk a gyermekvédelmi gyámok bántalmazással kapcsolatos ismereteinek feltérképezésére. A válaszok alapján, kutatásunk a gyermekvédelmi gyámok és a szakellátásban élő gyermekek száma szerint is reprezentatív. A kutatást a Meghallgató és Terápiás Központok létrehozása indikálta, amelyek az igazságszolgáltatás és a gyermekvédelem együttműködésével a bántalmazással érintett gyermekek hatósági ki- és meghallgatásának helyszínei.

Meggyőződésünk, hogy a gyermekvédelmi gyámoknak kellő ismeretei vannak a gyámolt gyermekeiket érő bántalmazásról, azonban a bántalmazás fogalma, mértékének megítélése és ebből következően az intézkedés módja nem egységes.

A gyermekvédelmi gyámok visszajelzései alapján a bántalmazás észlelését és azonosítását követően nem egyértelmű a jelzés módja és célja, vagyis nincs egységes álláspontjuk, hogy kit, hogyan és milyen céllal értesítenek. Sok esetben, jelzést csak akkor tesznek, ha ők maguk megbizonyosodtak a bántalmazás valódiságáról, rendszerességéről, a gyanú fennállásáról és a bántalmazás mértékéről. A jelzés elmulasztásában a gyermekvédelmi gyámok attitűdje is szerepet játszik. Gyermekkereskedelem esetén minden negyedik gyermekvédelmi gyám szerint, mérlegelni kell azt, hogy áldozata-e az adott gyermek a bűncselekménynek. Meglepő, hogy a gyermek szexuális szolgáltatásban való részvételében nem egyértelmű minden gyermekvédelmi gyám számára az áldozatiság.

A gyermekvédelmi gyámok feladatát nehezíti, hogy átlagosan több gyermek képviselőt látják el, mint a Gyermekvédelmi törvény szerinti maximalizált 30 fő. A gyámok fele több mint 30 gyermek, és minden tizedik gyám több mint 40 gyermek képviselőt látja el.

A gyermekvédelmi gyámok információi és ismeretei többségében nem csatornázódnak be az igazságszolgáltatás által végzett adatgyűjtésbe, így végső soron a gyermekek legjobb érdeke sérül a bántalmazással kapcsolatos eljárásokban. Tapasztalatuk szerint az összes bántalmazási eset közül a szexuális bántalmazások ügyében indulnak legkevésbé eljárások. Minden negyedik, szexuális bántalmazási eset rejtve marad, az eljárások felében a nyomozást elegendő

bizonyíték hiányában lezárják, illetve az ügyészség bűncselekmény hiányát állapítja meg, ezért nem emel vádat.

A kutatás keretei

Kutatásunknak két célja volt egyrészt a gyermekvédelmi gyámság alatt álló gyermekeket érintő bántalmazás és a bántalmazással szembeni fellépés, másrészt a gyermekvédelmi gyámok attitűdjeinek és tudásának vizsgálata a gyermekbántalmazás különböző típusairól.

A kutatás vegyes módszertannal, több körben zajlott. A kutatási beszámoló a kvantitatív felmérés tapasztalatait foglalja össze, melyet megelőzött egy kvalitatív elemzés, aminek keretében hét gyermekvédelmi gyámmal készült félig strukturált interjú.

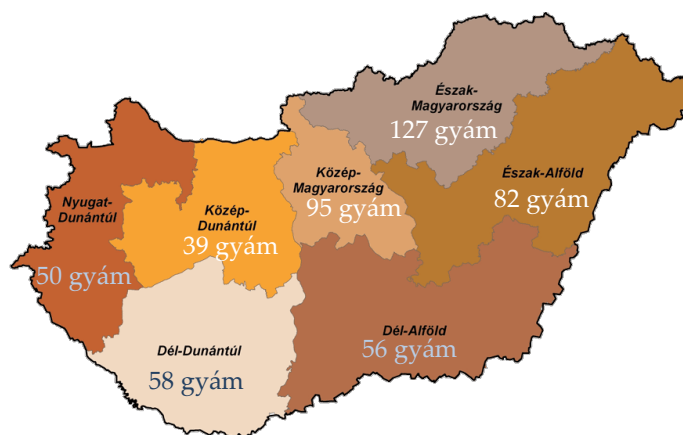
A kvalitatív kutatás eredményei azt mutatták, hogy a gyermekvédelmi gyámok bántalmazással kapcsolatos tudása nem egységes. Nem egybehangzó az azzal kapcsolatos ismeretük és véleményük, hogy mely esetekben kit és hogyan kell értesíteni, valamint az, hogy bántalmazás esetén mikor és hogyan kell beszélni a gyermekkel. A tanácsstalanság és az aktív fellépés hiánya különösen jellemző a kortárs bántalmazás esetén. Ezeknek a tapasztalatoknak a szélesebb körben való vizsgálatára adott lehetőséget a 2021. július-november között végzett országos kvantitatív felmérésünk. Az országos felmérés alapját egy online, önkitöltős kérdőív képezte, amely végleges formájában 2021. október elején készült el és került kiküldésre a megyei területi gyermekvédelmi szakszolgálatok vezetői számára. A területi igazgatók továbbították azokat a gyermekvédelmi gyámoknak.

A kérdőív kitöltése önkéntes és anonim volt. 2021 októberében 676 gyermekvédelmi gyám dolgozott Magyarországon, ebből 507-en töltötték ki a kérdőívet, amely 75%-os válaszadási arányt jelent, ez azt jelenti, hogy a kutatás reprezentatívnak tekinthető. A válaszok alapján széleskörű, országos szinten érvényes kép alkotható a gyermekvédelmi gyámok gyermekbántalmazással kapcsolatos információiról, tapasztalatairól és attitűdjeiről.

A kérdőívet kitöltő gyermekvédelmi gyámokról

A kérdőívet kitöltő gyermekvédelmi gyámok 80%-a (404 fő) nő és 20%-a (103 fő) férfi, így a nemek arányának tekintetében is reprezentatív a kutatás. A megkérdezett gyermekvédelmi gyámok átlagosan 5 éve dolgoznak ebben a munkakörben. A kitöltők közül 55 fő legfeljebb egy éve, 448 fő több mint egy éve és 239-en több, mint 5 éve látják el feladatukat.

A válaszadó gyermekvédelmi gyámok munkavégzés helye szerinti megoszlása nem tükrözi pontosan a megyei szakszolgálatokhoz való tartozást, mivel több gyermekvédelmi gyám is a gondozási hely földrajzi elhelyezkedéséhez igazodóan sorolta be magát, az ábra szerint. (Ez a tény további kérdéseket vet fel, aminek elemzése nem tartozik összefoglalónkba.)

A gyermekvédelmi gyámok által képviselt gyermekekről

A mintában résztvevő gyermekvédelmi gyámok (507 fő) által képviselt gyermekek összlétszáma 15 807 fő. A KSH 2020-as adatai alapján 20 743 gyermek élt szakellátásban¹. A jelen kutatásban válaszadó gyermekvédelmi gyámok lekérdezése által a szakellátásban élő gyermekek közel 76 %-áról kaptunk információkat.

A mintában szereplők átlagosan 31 gyermek gyámságát látják el. Bár a Gyermekvédelmi törvény² szerint a gyermekvédelmi gyám egyidejűleg legfeljebb 30 gyermek képviselését láthatja el, a kutatásban közölt adatok alapján, a gyermekvédelmi gyámok közel fele a jogszabályban meghatározottnál magasabb esetszámmal végzi munkáját (223 fő, 43%).

¹ KSH, 2021 https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_fsg013.html

² 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámsági igazgatásról; 84. § (6)

A legmagasabb, egy gyermekvédelmi gyámhoz kötődő esetszám 53 volt, 55 fő adott meg 40 feletti esetszámot. (A speciális és kettős ellátási szükségletű gyermeket két gyermekként kell figyelembe venni az esetszám számításakor.³⁾ A különleges és a kettős ellátási szükségletű gyermekekre vonatkozó kérdés önállóan nem szerepelt a kérdőívben. A válaszadók közül arra a kérdésre, hogy „A gyámságod alatt álló gyermekek közül hány speciális szükségletű?” 261 fő mondta azt, hogy ellátja speciális szükségletű gyermek törvényes képviselőjét. A tőlük kapott információ alapján szerepel a mintában 730 speciális ellátási szükségletű gyermek.

Mivel az általunk használt mérőeszköz nem tartalmazott a gyermekvédelmi szakértői bizottságok által megállapított szükségletre vonatkozó kérdést. Ezért felmerült bennünk, hogy a mintában szereplő magas szám a gyermekvédelmi gyámok esetleges szubjektív megítélése, a folyamatban lévő szükségletmegállapítások, illetve a szükséglethez nem igazodó gondozási helyen ellátott gyermekek száma miatt pozitív irányba torzult. Ez a feltételezésünk nem alátámasztható, mivel semmilyen adat nem elérhető arra vonatkozóan, hogy a vizsgálat időpontjában hány speciális szükségletű gyermek él a gyermekvédelmi szakellátásában. (Az utolsó elérhető nyilvános adat, Gulyásné dr. Kovács Erzsébet, az SZGYF korábbi főosztályvezetőjének 2013. május 16-i előadása.⁴⁾ Azt tudjuk, hogy a speciális és a kettős ellátási szükségletű gyermekek gondozására, nevelésre az SZGYF megközelítőleg 600 férőhelyet tart fenn. A civil és egyházi fenntartású intézmények ilyen férőhelyszámairól nincs tudomásunk. Ami elérhető, hogy országosan 2020-ban, összesen 14 nevelőszülői család volt jogosult speciális szükségletű gyermek gondozására⁵.

Bántalmazást elszenvedett gyermekek aránya

Megkérdeztük, hogy a gyámságuk alá tartozó gyermekek közül hányan szenvedtek el fizikai, érzelmi, vagy szexuális bántalmazást (beleértve a gyanút és a bizonyított bántalmazást egyaránt). A válaszok alapján átlagosan 7 gyermek szenvedett el bántalmazást. Egy fő említett 40 bántalmazásban érintett gyermeket, 24% (121 fő) legalább tíz gyámsága alatt élő gyermek

³ Gyvt. 84. § (6a)

⁴ A gyermekvédelem rendszerében történő változások és a változásra való felkészülés (<https://slideplayer.hu/slide/1896608/>)

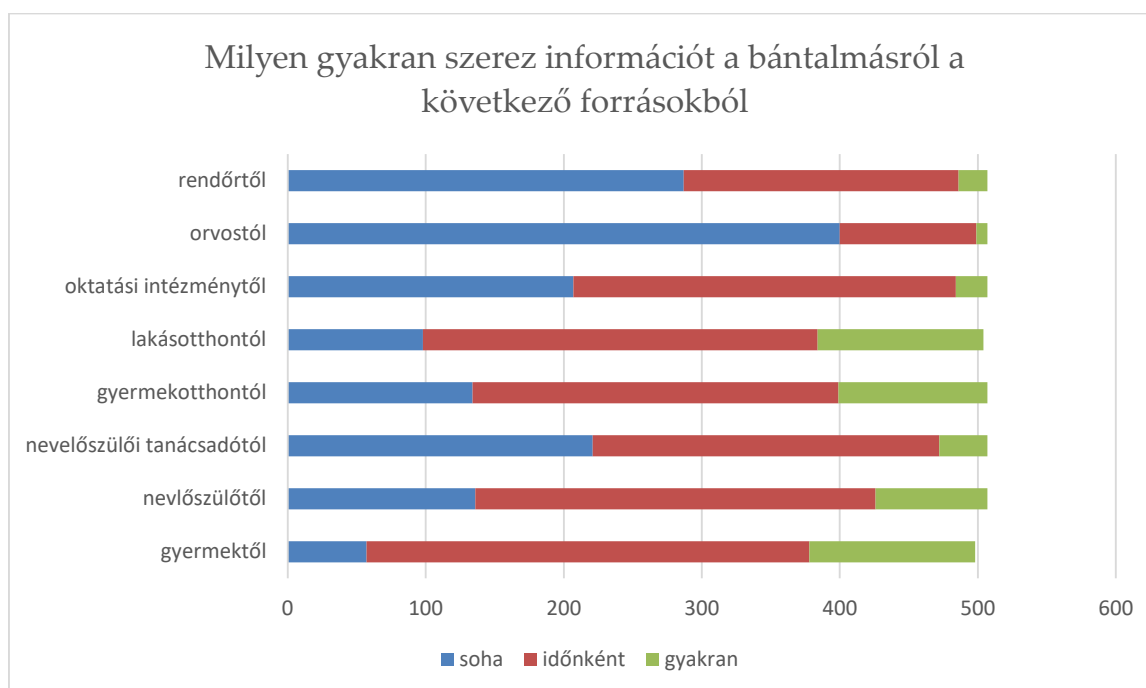
⁵ KSH (https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0019.html)

bántalmazásáról tud. Mindössze 14% (73 fő) fogalmazta meg azt, hogy az általa képviselt gyermekek közül egy sem érintett a bántalmazás egyik formájában sem.

A bántalmazás felismerése

Arra a kérdésre, hogy honnan és milyen gyakorisággal szereznek tudomást a gyermekvédelmi gyámok a gyermekeket ért bántalmazásról, a legtöbbet említett válasz az, hogy a gyermektől, a „gyakran” kategóriában

A következő gyakoriság szerinti sorrenddel követik egymást az információforrások: gyermek – gyermekotthon – lakásotthon – nevelőszülő – nevelőszülői tanácsadó – oktatási intézmény – rendőr – orvos. A felsorolásban lényegesen kevesebben említették a nevelőszülői tanácsadót, az oktatási intézményt, a rendőrt vagy az orvost a bármilyen típusú bántalmazásról szerzett információ forrásaként. Ez a tény felveti a gyermekvédelmi jelzőrendszer működésének és az ágazati minisztérium által kiadott „Bántalmazási Protokoll”⁶, működtetésének hiányosságait.

Ábra 1.: A bántalmazásról szerzett információ forrásai

⁶ A gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézményekben, nevelőszülői hálózatokban és a javítóintézetekben ellátott gyermekek és fiatal felnőttek bántalmazási eseteinek kivizsgálására és kezelésére vonatkozó intézményi, fenntartói és ágazati módszertan

A következő kérdés az volt, hogy a gyermekvédelmi gyámoknak, mi okoz nehézséget a bántalmazás azonosításában és kezelésében.

Leggyakrabban a következőket említették:

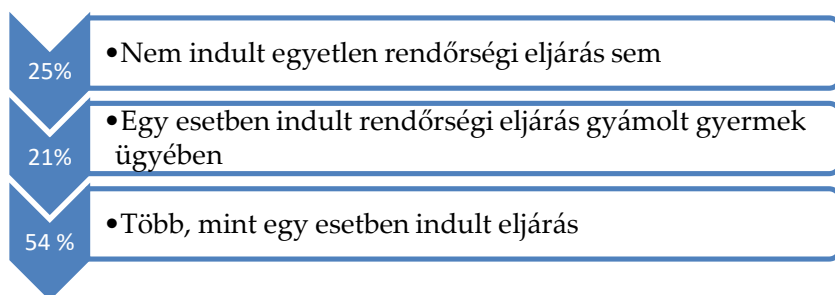
- a felismerés nehézsége;
- a gondozási hely nem kooperatív magatartása;
- az áldozat elfogadja vagy titkolja a történeteket, visszakozik, tagad, félelemből vagy az elkövető iránti kötődésből;
- egymásnak ellentmondó nyilatkozatok között kell eligazodni;
- a megfelelő szakmai segítségnyújtás hiányát a bántalmazás-helyzet kezelésében és felismerésében. (Itt kiemelik a szakemberhiányt, az elterelés és rehabilitáció korlátozott lehetőségeit).

Széleskörben említett vélemény, hogy a gyermekvédelmi gyámok tehetetlennek, eszköztelennek érzik magukat a bántalmazás gyanúja esetén. Problémát jelent az áldozathibáztatás, közöny és bagatellizálás a gondozási hely, és a közoktatási intézmények részéről. Néhányan a jelzőrendszer kevésbé hatékony működését emelik ki.

A bántalmazással szembeni fellépés

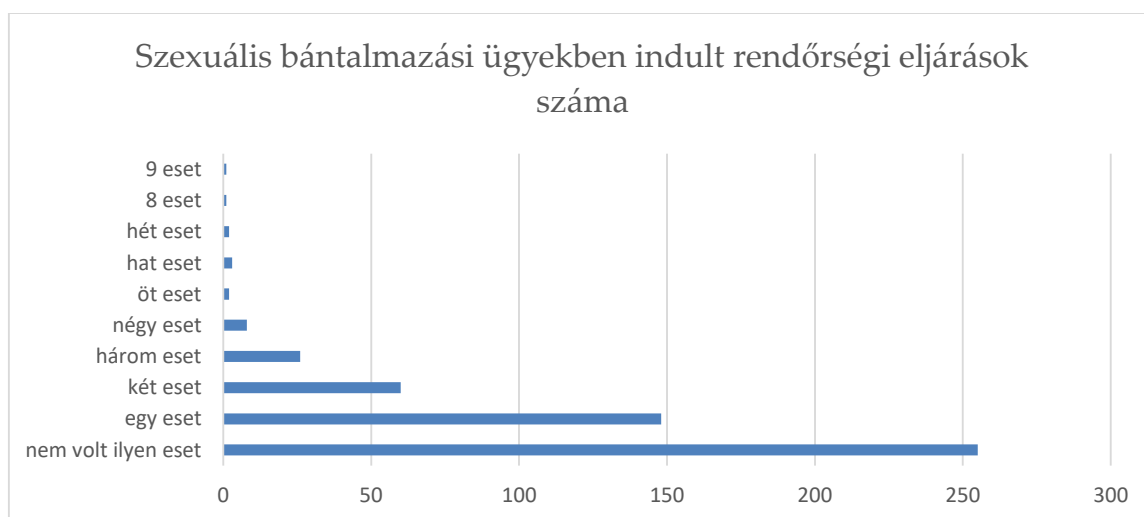
A bántalmazási esetek miatt indult rendőrségi eljárásokkal kapcsolatos tapasztalataikról is kérdeztük őket. A kérdések az elmúlt két évre vonatkoztak.

A megkérdezettek 25%-a (124 fő) arról számolt be, hogy egyetlen esetben sem indult rendőrségi eljárás gyermekbántalmazási ügyben. A gyámok 21%-a állította, hogy egy általa képviselt bántalmazással érintett gyermek esetében indult eljárás, 54% szerint pedig több, mint egy esetben. Az elmúlt két évben, a legtöbb bántalmazásos eset egy gyermekvédelmi gyám látókörébe kerülő 40 eset volt (Közép-Magyarországi régió). A gyermekvédelmi gyámok által képviselt gyermekek közül átlagosan 2-3 gyermek esetében indult bántalmazási ügyben rendőrségi eljárás.

Ábra 2.: Rendőrségi eljárások a bántalmazást elszenvedett gyermekek ügyében

Ezt követően rákérdeztünk arra, hogy az elmúlt két évben hány esetben indult rendőrségi eljárás a gyámságuk alá tartozó gyermekek ügyében szexuális bántalmazás gyanúja miatt. A válaszadó gyermekvédelmi gyámok fele (250 fő) mondta azt, hogy 437 esetben indult rendőrségi eljárás szexuális bántalmazási ügyben. A gyermekvédelmi gyámok közül 22 fő tapasztalta azt, hogy a jelzése ellenére nem indult nyomozás.

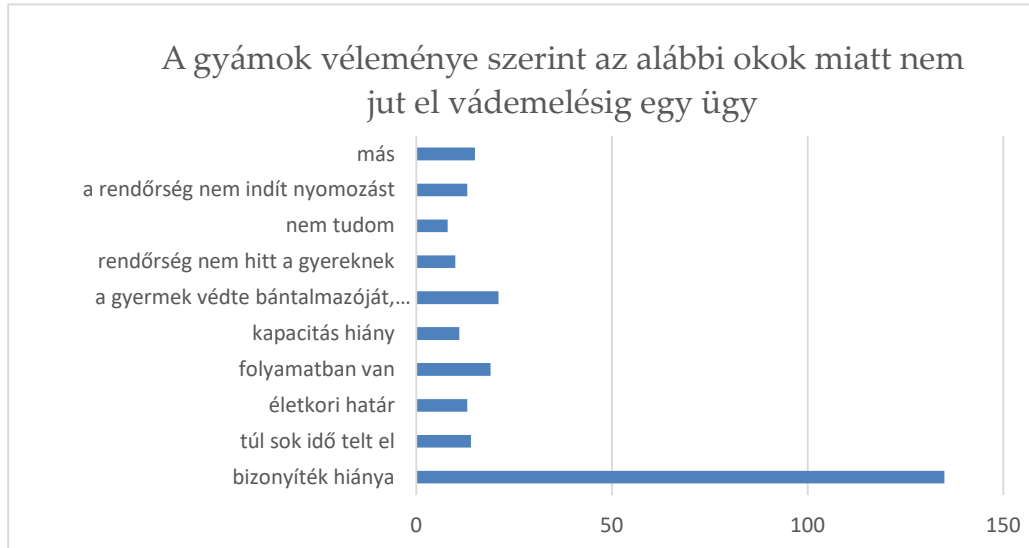

Ábra 3.: Szexuális bántalmazási ügyekben indult rendőrségi eljárások

A rendőrségi eljárások alakulására vonatkozóan a válaszadók valamivel kevesebb, mint fele (224 fő) válaszolta, hogy megkezdődött az eljárás, de a nyomozást elegendő bizonyíték hiányában lezárták vagy az ügyészség bűncselekmény hiányát állapította meg, ezért nem emelt a vádat. 245 gyermekvédelmi gyámnak nincs erre vonatkozó tapasztalata. Egyéb tapasztalatokról 18 fő számolt be, amelyek között a következő indoklások szerepeltek:

- folyamatban van az ügy;
- információ hiánya a nyomozásról.

Arra kértük őket, részletesen fejtssék ki, hogy milyen okok állhatnak annak hátterében, hogy egyes esetekben nem jutott el vádemelésig az ügy. A következő ábra az összes említett okot és gyakoriságukat összegezi.

Ábra 4.: A nyomozati szakban lezárt ügyek: okok és gyakoriságuk

A gyermekvédelmi gyámok által leggyakrabban említett okok hátteréhez kapcsolódó idézetek:

Az eljárás elhúzódása hátráltatta a bűncselekmény felderítését

„a jelzést követően az eljárást egészen hamar megindítják, viszont a nyomozás jóval később veszi kezdetét, így nem lesz elég bizonyíték a vádemeléshez”;

„a gyermeket nagyon hosszú idő után hallgatják ki, már nem emlékszik a pontos részletekre, vagy nem mer beszélni róla. Megfélemlítik”

„szakellátásban történő elhelyezés után akár, több hónap, fél év, vagy egy év telik el mire olyan szinten nyílik meg a gyermek, hogy feltételezhető a bűncselekmény, ekkor már nem bizonyítható, hogy a cselekmény a vérszerinti családjában történt”

„több esetben túl sok idő telik el a szexuális bántalmazás, és a bántalmazás kiderülése között. Túl sokáig tart az eljárás, így a többször meghallgatott gyermek főleg ha értelmileg sérült nem mindig tud pontosan visszaemlékezni”

„A jelzéstől 11 hónap telt el mire a gyermeket egy igazságügyi pszichológus meghallgatta. A gyermekek az eltelt idő miatt és az életkorukból adódóan nem emlékeztek a történetekre”.

Egyértelmű vagy kellő mennyiségű bizonyíték hiánya / nem bizonyítható

„sok idő telik el, mire kiderül a bántalmazás, már nem beszerezhetőek a tényszerű bizonyítékok,

orvosi láttelel, stb.; - gyakran a gyermek vallomását nem veszik elegendő biz.[onyíték]nak"

„az ügyészség csak olyan ügyeket vállal fel döntően, ahol biztosított a váderedményesség, (...)”

„csak a gyermekek szakértői vizsgálatából indultak ki, ami nem volt teljesen egyértelmű, senkit nem hallgattak meg az ügyben így bizonyíték hiányában lezárták”

„többször az igazságügyi pszichológus szakértői véleményében le van írva a bántalmazás, de ezt a nyomozóhatóság nem tudja bizonyítani, ezért megszüntetik az eljárást”

„kevésbé használják, illetve fogadják el a pszichológia módszereit a bizonyítási eljárásban”

A gyermek hiányos vallomása (bántalmazótól való félelme vagy személyes kapcsolata miatt, a kihallgatási-helyzet miatt)

„a kislány még kislány és nem tudta elmondani mindenki előtt mit tett vele az apja. Azóta is kapcsolattartásra kötelezzük a gyermeket vele. Most 12 éves és jönnek a képek, de! mivel nem mondja el, hogy pontosan mi történt így nem is indít senki semmit, mert nem bizonyító erejű a bíróságon”

„valószínűleg a gyermekek meghallgatásában volt a probléma, a gyermekbarát kihallgatás sajnos nem elég gyermekbarát ahhoz, hogy egy sérült gyermek megnyíljon egy számára idegen személye előtt”

„a gyermekek vizsgálata, meghallgatása félelmet ijedtséget vált ki belőlük, ezért nem mernek őszintén válaszolni. Gyakran nem az értelmi képességeiknek megfelelően teszik fel a kérdéseket nekik, ezért nem is értik a kérdést. A bántalmazó gyakran megfenyegeti őket, amely miatt nem adnak egyértelmű választ a meghallgatások során”

„a rendőrség a gyermek igazságügyi pszichológus szakértői vizsgálatának eredménye alapján zárta le az eljárást. A vizsgálat (fél óra, beszélgetés) nem tudott feltárni a gyermek ellen elkövetett bűncselekményt. Ennyi idő alatt a gyermek nem nyílt meg egy idegen ember előtt, a vizsgáló szakértő vizsgálati technikája szakmailag is erősen kérdéses volt számomra. Előfordult, hogy behívott, hogy segítek neki, mert nem érti, hogy a gyermek mit mondott”

Törvényi keretek, háttér (pl: nem találják elég súlyosnak az esetet)

„PTK és a GYVT nincs összhangban”

„az általam emberkereskedelemként vélelmezett ügy, nem felelt meg a jogszabályban rögzített fogalmi kritériumnak”

„a nyomozóhatóság a bántalmazást nevelési célzatnak minősítette”

„nem volt fizikai sérülés”

„a bántalmazást (a gyermek elmondása szerint alkarral felszorította a falra és verbálisan megfenyegette) nem tartották elég súlyosnak”

„14 éves gyermekvédelmi gyámolt lánytól "kicsaltak" fotókat, amivel visszaéltek, de a rendőrség úgy ítélte meg, hogy ezek még beleférnek a mai társadalmi normába”

„A nyomozás végül "enyhe" mértékű bántalmazást állapított meg, az ügyészség nem tartotta megalapozottnak a vádemelést”.

Tanúk hiánya vagy a tanúvallomás visszavonása

„családon belüli bántalmazások bizonyítása nehézkes, a jelzőrendszer tagjai, főleg kistélepyülésen nem merik felvállalni”

Egymásnak ellentmondó bizonyítékok

„nehéz bizonyítani azokat az eseteket, ahol a két fél egymásnak teljesen ellentétes dolgokat állít és nincs tanú, sem fizikai nyom, a szakértő véleménye sokszor kevés”)

„a fiataikorú szava a felnőtt szavával szemben. Az apa nem vallotta magát bűnösnek, és neki hittek a gyermek és a szakemberek ellenében”

„gyermek által elmondottakat a nyom.hat. nem veszi kellő súllyal figyelembe”

Rendőrség információ hiánya, szakmai kompetencia hiánya

„jogilag nem tudják, hogy hogyan kell eljárni”, „nem megfelelően nyomoznak”

„a nevelésbe vett gyermekek a rendőrség álláspontja alapján hazudik, szökik, keresi a bajt! Ha drogot, vagy alkoholt kap, ő tehet róla”

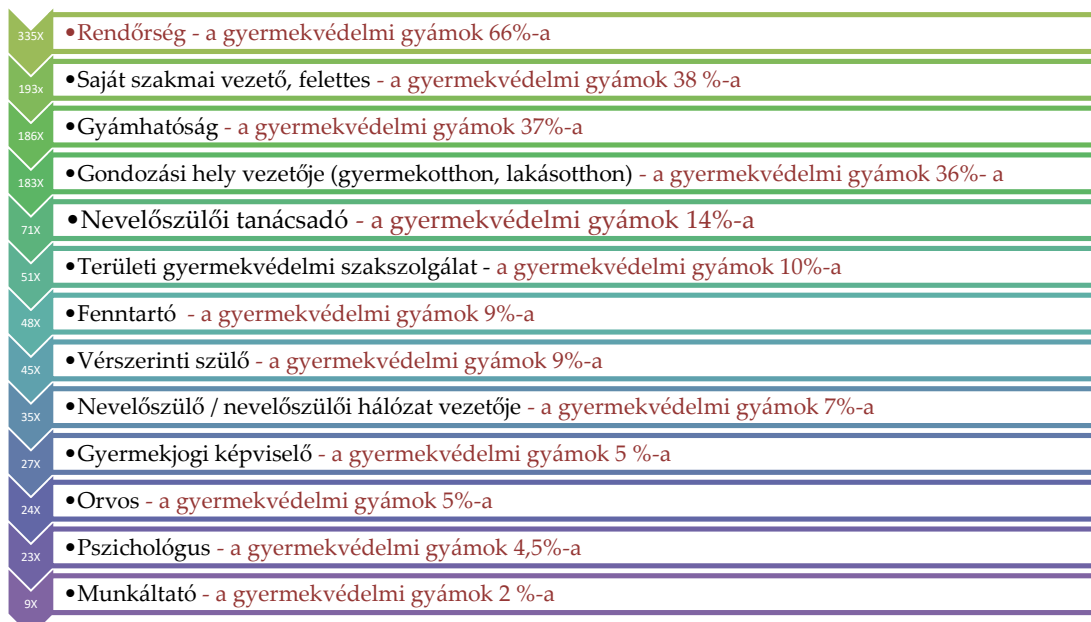
„nem alapos a nyomozás. Gyakran előfordul áldozat hibáztató attitűd”.

A bántalmazásra adott reakció - jelzés és módja

Arra a kérdésre, hogy „mit tesznek bántalmazás észlelése esetén, kit, kiket értesítenek?” - a megkérdezett gyermekvédelmi gyámok közel 7%-a (35 fő) nyilatkozta, hogy a Bántalmazási Protokoll szerint jár el. Azonban jóval nagyobb számban vannak azok, akik válaszaikban a Protokollt nem említik, de mégis az ágazatirányítás előírásai szerint cselekednek. A válaszadó gyermekvédelmi gyámok 66%-a (335 fő) értesíti a rendőrséget. Sokak szerint ez nem az ő feladatuk, hanem a gondozási helyé vagy a szakmai vezetőjüké (gyámhatóság), felettesüké. A legnagyobb arányban azok vannak - a gyermekvédelmi gyámok 38%-a (193 fő) –, akik a saját szakmai vezetőjüket, felettesüket is értesítik.

Hasonló arányban jeleznek a gyámhatóságnak és a lakás- vagy gyermekotthon vezetőjének. Ennél jóval kevesebben, a gyermekvédelmi gyámok 14%-a értesíti a nevelőszülői tanácsadót, 10%-uk a gyermekvédelmi szakszolgálatot, közel ugyanilyen arányban a fenntartót és a vérszerinti szülő. Mindössze 7%-uk értesíti a nevelőszülő vagy a nevelőszülői hálózat

vezetőjét, és még kevesebben, mintegy 5%-uk tartja feladatának, hogy értesítse a gyermekjogi képviselőt, ugyanennyien fordulnak orvoshoz vagy pszichológushoz és 2%-uk a munkáltatót értesíti. Az alábbi ábra ezeket az arányokat összegezi.

Ábra 5.: Kiket értesítenek bántalmazás esetén a gyermekvédelmi gyámok? - említések gyakorisága

A bántalmazás észlelése esetén a gyermekvédelmi gyámok tudása nem egységes a jelzés módját és célját illetően. Nagyon gyakori a szubjektív mérlegelés, amelynek alapja a gyermek által elmondott bántalmazás gyám által vélelmezett mértéke vagy, hogy kell-e beszélniük a gyermekkel, illetve mi az intézkedés sorrendje.

A gyermekvédelmi gyámok sok esetben akkor tesznek jelzést, ha ők maguk megbizonyosodtak a bántalmazás valóságáról, a gyanú fennállásáról, vagyis elvész az információ, a gyermek jogérvényesítése nem valósul meg.

A különböző bántalmazási formák előfordulásának gyakorisága

A bántalmazási formákat a WHO kategóriái szerint határoztuk meg:

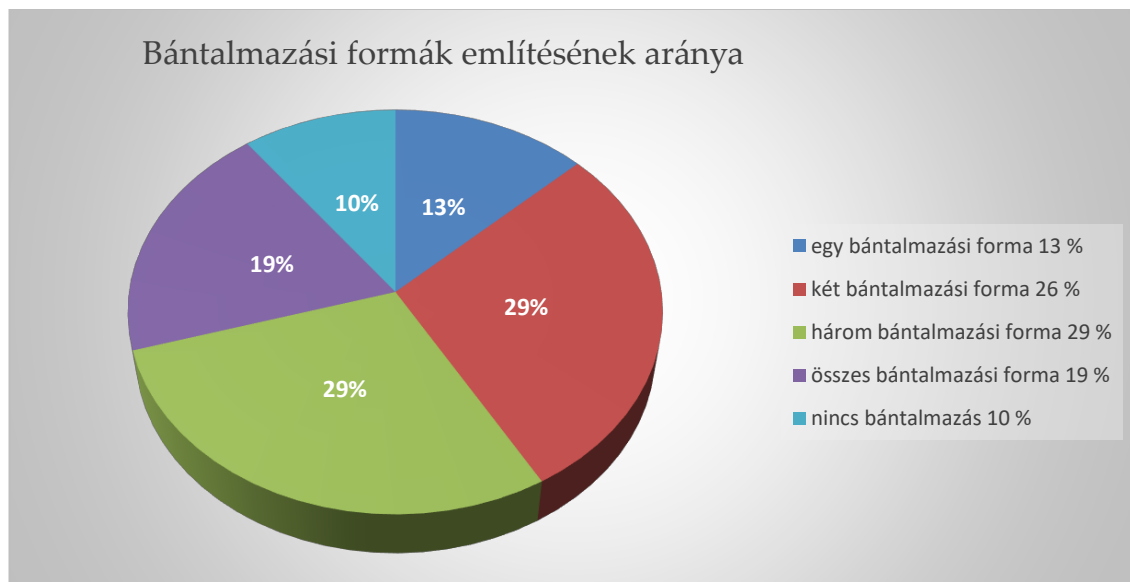
- pszichológiai (érzelmi-lelki),
- fizikai,
- szexuális,

- elhanyagolás.⁷

Megkérdeztük a gyermekvédelmi gyámokat, hogy tapasztalataik szerint milyen típusú bántalmazásban érintettek a törvényes képviselőik alatt álló gyermekek.

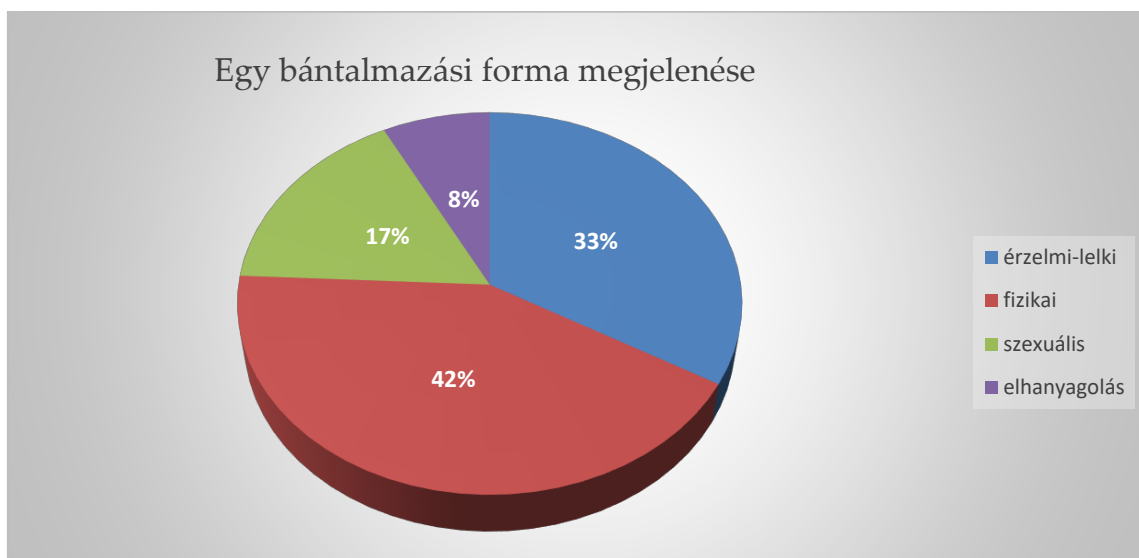
A gyermekvédelmi gyámok 10%-a (52 fő) szerint, a gyámsága alá tartozó gyermekek egyáltalán nem érintettek bántalmazásban.

Egy bántalmazási formát a válaszadók 13%-a (66 fő) jelölt meg, legtöbben, 28 fő a „fizikai” bántalmazást említette, mint egyetlen megjelenő típust. Kétféle bántalmazási típusról 29% (145 fő) számolt be, amelyből az „érzelmi-lelki” és az „elhanyagolás” a leggyakoribb (44 fő), legritkábban (4 fő) pedig a „szexuális” és „elhanyagolás” típusú bántalmazások fordultak elő. Három bántalmazási típust 29% (146 fő) társított az általa képviselt gyermekek köréhez, közülük 86 fő a „szexuális” bántalmazást említette két másik változattal együtt. Mind a négy kategóriát 19% (98 fő) tapasztalta. Tehát a megkérdezettek 77%-a (389 fő) mondta azt, hogy a bántalmazások típusai együttesen jelennek meg, ebből 46% (235 fő) állapította meg, hogy a gyermekek szexuális bántalmazásban is érintettek.

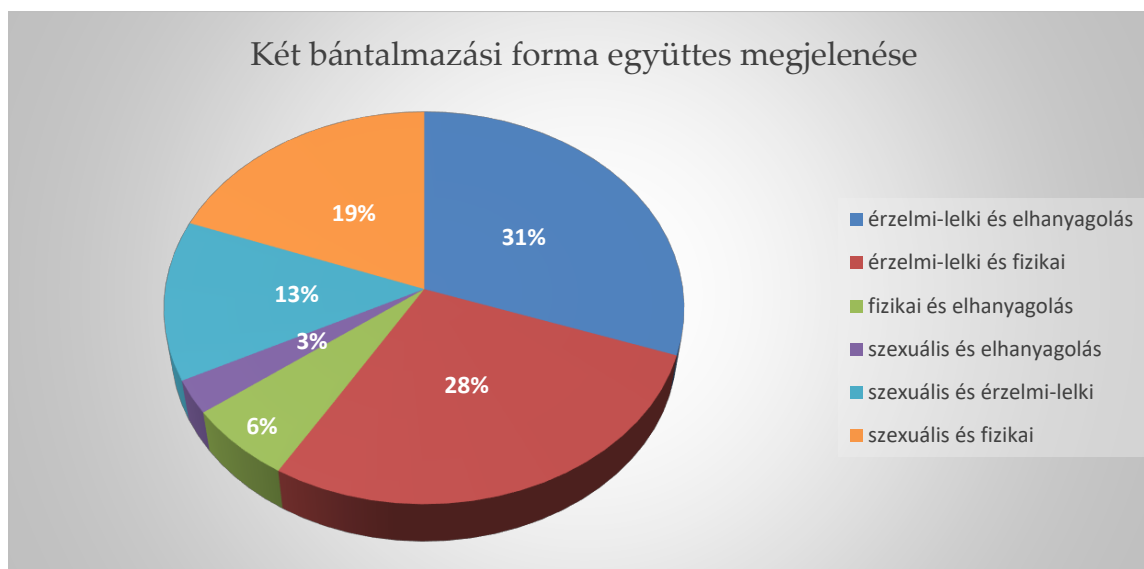

Ábra 6.: Bántalmazási formák említésének aránya

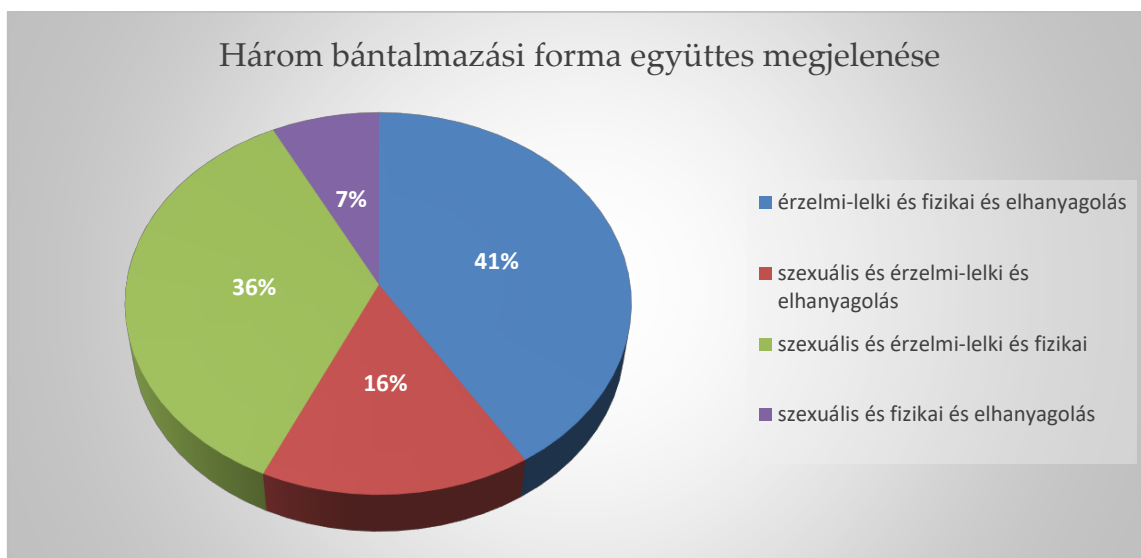
⁷ https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/Child_maltreatment_infographic_EN.pdf

Ábra 7.: Egy bántalmazási forma gyakorisága

Ábra 8.: Két bántalmazási formának együttes gyakorisága

Ábra 9.: Három bántalmazási forma együttes megjelenése

A gyermekvédelmi gyámok észlelései alapján azt állapítottuk meg, hogy a szakellátásban élő gyermekeket a bántalmazási formák előfordulása szerint az „érzelmi-lelki” bántalmazási formához kapcsolódó „fizikai” és „elhanyagolás” típusú bántalmazási forma érinti leggyakrabban.

Ez a megállapítás azért hangsúlyos számunkra, mert gyermekvédelmi szakszolgáltatások felől érkező, a gondozási helyeken megvalósuló gondozás-nevelést érintő visszajelzés ezek szerint az, hogy a gyermekek az ellátás alatt a gyermekek érzelmi-lelki támogatása valósul meg a legkevésbé.

Arra kérdésre, hogy az „aktuálisan a gyámságod alá tartozó gyermekek közül megközelítőleg hányan szenvedtek el bármilyen típusú bántalmazást (gyanú és bizonyított bántalmazás egyaránt)?”, a gyermekvédelmi gyámok 3381 gyerek esetét jelezték, ami a szakellátásban élő gyermekpopuláció 21,5%-a, vagyis a gyermekek több mint ötödét érte valamilyen abúzus.

Megkérdeztük a válaszadókat arról, hogy vannak-e jellemzően életkori csoportokhoz kapcsolódó bántalmazási formák. Bár az értékelhető válaszok 53% (269 fő) szerint tipizálható a bántalmazás életkor szerint, azonban az alaposabb vizsgálat nem igazolt markáns eredményeket. A válaszadók 23%-a (118 fő) szerint nincsenek a korcsoportokra jellemző bántalmazási formák, tehát ezek mindegyike előfordulhat az összes korcsoportban.

Nem válaszolt, vagy nem a kérdésre válaszolt a szakemberek 35 %-a (177 fő), illetve nem adott meg bántalmazási kategóriát életkorral való összefüggésben. Ezért a továbbiakban 212 gyermekvédelmi gyám válaszai alapján levont következtetéseket mutatjuk be.

Az életkori kategóriák a gyámok válaszait tükrözik, de nem követik sem az életkori sajátosságokhoz, sem a fejlődési szakaszokhoz igazodó csoportosítást, valamint eltérnek a kutatásokban általánosan alkalmazott besorolástól is. A válaszadók a következő korcsoportokat határozták meg: 0-10 év közötti, 10-12 év közötti, 12-15 év közötti, 15-18 év közötti.

A mintában szereplő adatok szerint minden korcsoportban a leggyakrabban a fizikai bántalmazás jelenik meg, mint egyetlen bántalmazási forma. Az egy bántalmazási formával érintett gyermekek esetében a 0-10 éves kor között a szexuális bántalmazást említik a legkevesebben, azonban a 10-12 éves kor között ez a második leggyakrabban említett bántalmazási forma. A 12-15 év közöttiek csoportjában a második leggyakrabban említett a lelki-érzelmi, csak ezt követi a szexuális bántalmazás. A 15-18 éves korcsoportban a szexuális bántalmazás a bántalmazási kategóriák közül a második leggyakrabban említett.

Ábra 10.: 0-10 év közötti gyermekek korosztályára jellemző bántalmazási formák a gyámok észlelése szerint

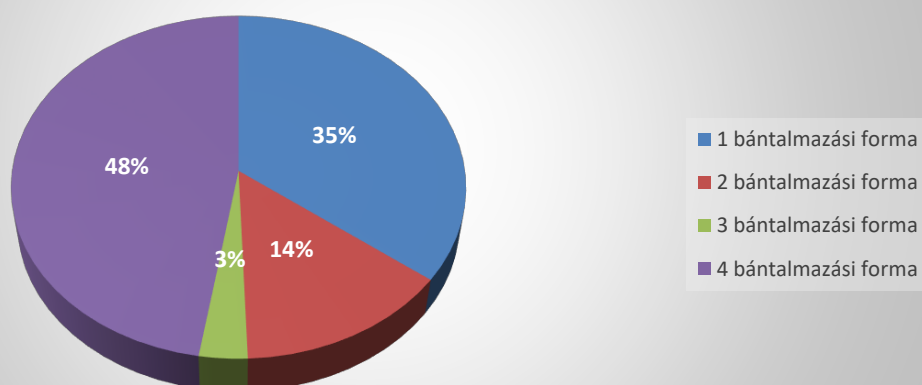
(Egy bántalmazási forma gyakoriságának említése: fizikai, lelki-érzelmi, elhanyagolás és szexuális bántalmazás;

Két bántalmazási forma gyakoriságának említése: fizikai és lelki-érzelmi, fizikai és elhanyagolás, fizikai és szexuális bántalmazás;

Három bántalmazási forma gyakoriságának említése: fizikai és lelki-érzelmi és elhanyagolás, fizikai és lelki-érzelmi és szexuális bántalmazás;

Négy bántalmazási forma: együttesen van jelen.)

10-12 év közötti gyermekek korosztályára jellemző bántalmazási formák a gyámok észlelése szerint

Ábra 11.: 10-12 év közötti gyermekek korosztályára jellemző bántalmazási formák a gyámok észlelése szerint

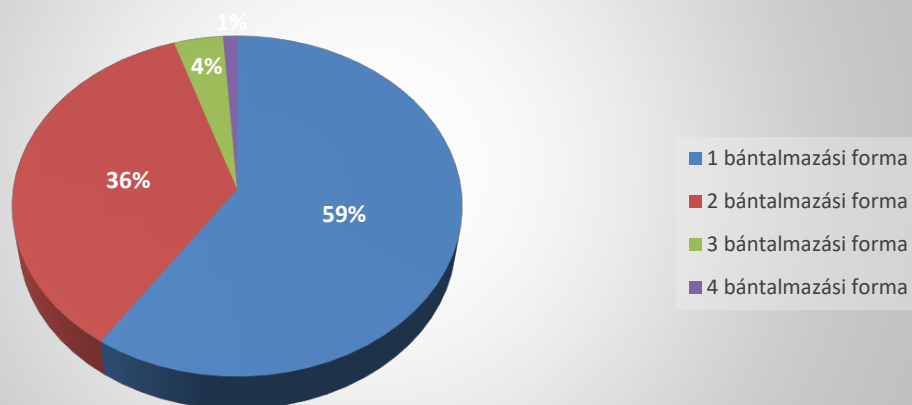
(Egy bántalmazási forma gyakoriságának említése: fizikai és szexuális bántalmazás;

Két bántalmazási forma gyakoriságának említése: fizikai és lelki-érzelmi, fizikai és szexuális, lelki-érzelmi és elhanyagolás, lelki-érzelmi és szexuális bántalmazás;

Három bántalmazási forma gyakoriságának említése: fizikai és lelki-érzelmi és szexuális, fizikai és lelki-érzelmi és elhanyagolás, fizikai és szexuális és elhanyagolás bántalmazás;

Négy bántalmazási forma: egyszerre van jelen.)

12-15 év közötti gyermekek korosztályára jellemző bántalmazási formák a gyámok észlelése szerint

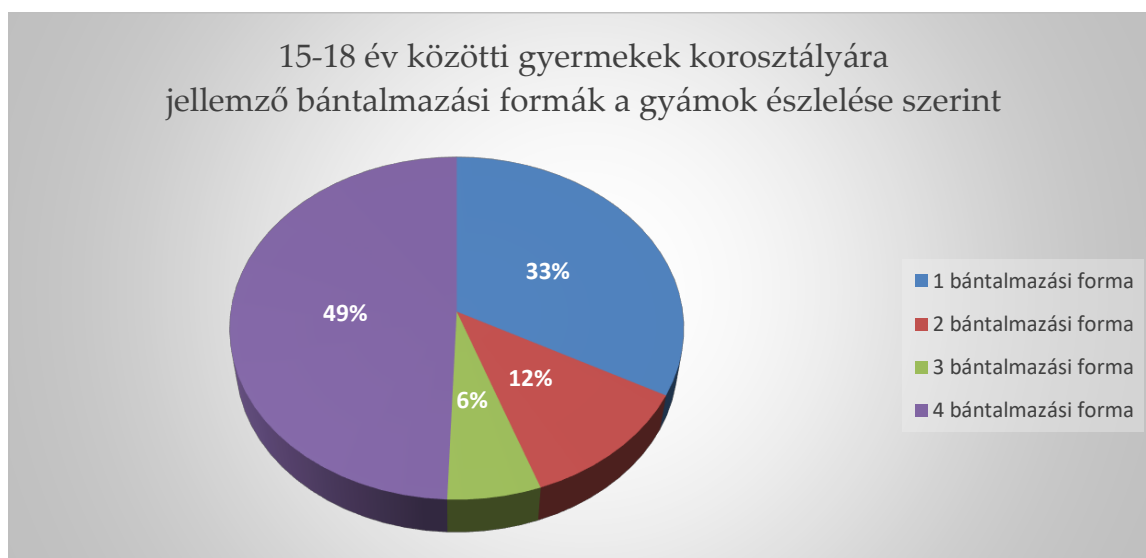
Ábra 12.: 12-15 év közötti gyermekek korosztályára jellemző bántalmazási formák a gyámok észlelése szerint

(Egy bántalmazási forma gyakoriságának említése: fizikai, lelki-érzelmi és szexuális bántalmazás;

Két bántalmazási forma gyakoriságának említése: fizikai és lelki-érzelmi, fizikai és szexuális, lelki-érzelmi és szexuális bántalmazás;

Három bántalmazási forma gyakoriságának említése: fizikai és lelki-érzelmi és szexuális, fizikai és szexuális és elhanyagolás bántalmazás;

Négy bántalmazási forma: egyszerre van jelen.)

Ábra 13.: 15-18 év közötti gyermekek korosztályára jellemző bántalmazási formák a gyámok észlelése szerint

(Egy bántalmazási forma gyakoriságának említése: fizikai, szexuális, lelki-érzelmi és elhanyagolás bántalmazás;

Két bántalmazási forma gyakoriságának említése: fizikai és lelki-érzelmi, fizikai és szexuális, lelki-érzelmi és szexuális bántalmazás;

Három bántalmazási forma gyakoriságának említése: fizikai és lelki-érzelmi és szexuális, fizikai és elhanyagolás és szexuális, lelki-érzelmi és elhanyagolás és szexuális bántalmazás;

Négy bántalmazási forma: egyszerre van jelen.)

Míg a 12-15 év közöttiek csoportjában legjellemzőbb az egy bántalmazási forma megjelenése, az összes többi korcsoportban a bántalmazási kategóriák együttesen jelennek meg.

A szexuális bántalmazás minden korosztályra jellemző, de tapasztalataik szerint az a tendencia, hogy a gyermekek egyre fiatalabb korukra lesznek szexuális erőszak áldozatai. A

gyermekek szexuális kizsákmányolása (prostitúcióban érintett gyermekek) leginkább a serdülőkorra jellemző.

A kérdőív eredményeiben megjelenik a kortárs, nagyrészt online bántalmazás, bullying jelensége, ami meghatározó a tizenéves korosztálynál. A serdülőkorra jellemző a kortársak közötti fizikai erőszak is.

Egybehangzó vélemény volt, hogy a bántalmazási formák előfordulását inkább az életkor, mint a nem határozza meg.

Az egyes bántalmazási formák életkori gyakoriságát illusztráló idézetek:

„Az elhanyagolástól a fizikai-lelki bántalmazáson át a szexuális bántalmazásig sem hozható ki egy-egy életszakasz, ezek mindegyike minden életszakaszban fennállhat”

„Szerintem ezt nem lehet kimondottan életkorcsoportokra osztani. Inkább attól függ, hogy a gyermek a vérszerinti családban milyen „tapasztalatokat” szerzett, milyen bántalmazásokat szenvedett el. A gyermekvédelmi gyámságom alatt 5 gyermek is vérszerinti családban elszenvedett szexuális bántalmazás áldozatai voltak, az egyik esetben évek óta tartó rendőrségi nyomozás jelenleg sincs lezárva.”

„Fizikai bántalmazások is bármelyik életkorcsoportban megfigyelhetők, mely tapasztalatom szerint is attól függhet, hogy a gyermek lakás- gyermekotthonban, vagy nevelőszülőknél nevelkedik. Véleményem szerint Lakás és gyermekotthonban nagyobb számban fordulhat elő akár fizikai, illetve érzelmi kortárs bántalmazása a gyermekeknek”.

„Életcsoportokhoz nem igazán tudom kötni inkább gondozási helyekhez pl. gyermekotthonban, lakásotthonban nagyon gyakoriak a fizikai bántalmazások tekintett nélkül a gyermekek korára.”

„Szexuális bántalmazás vagy kisgyermekkorban felnőtt által, fiatal kamaszokban kortárs által jellemzőbb”

„A 14-17 éves állami gondozott lányok gyakran választanak olyan barátot, aki bántalmazza őket. Gyakran azért nem kívánnak feljelentést tenni, vagy a megtett feljelentést visszavonják, mert szeretik a fiút.”

„A lányok is nagyon kegyetlenül tudnak viselkedni mind a verbális mind az érzelmi és a fizikai agresszió tekintetében”

„A nevelőszülőknél élő gyermekeknél nagyobb a látencia veszélye, mert a család zártabb és a gyermekek érzelmi viszonyulása is más a gondozójukkal szemben”

„14-18 éves korban megjelenik drogozás. A droghoz elsősorban drogkereskedők segítségével jutnak hozzá. A szexuális kizsákmányolás jelentős része a drogfogasztáshoz kapcsolódik (szexel fizetnek a drogért)”

„Az elhanyagolás gyakran már magzati korban elkezdődik. Későn kerülnek ki a gyermekek az elhanyagoló környezetből. A nevelésbe vétel sem ad adekvát választ a problémákra.”

„A verbális bántalmazás a lakás és gyermekotthonokban általános jelenség az ott lakók között. A tettlegességig fajuló nézeteltérés is gyakrabban van jelen, mint a nevelőcsaládoknál, (vagy kisebb mértékű a látencia) Szexuális bántalmazás inkább online térben valósult meg, illetve szexuális kizsákmányolás engedély nélküli eltávozások alkalmával.”

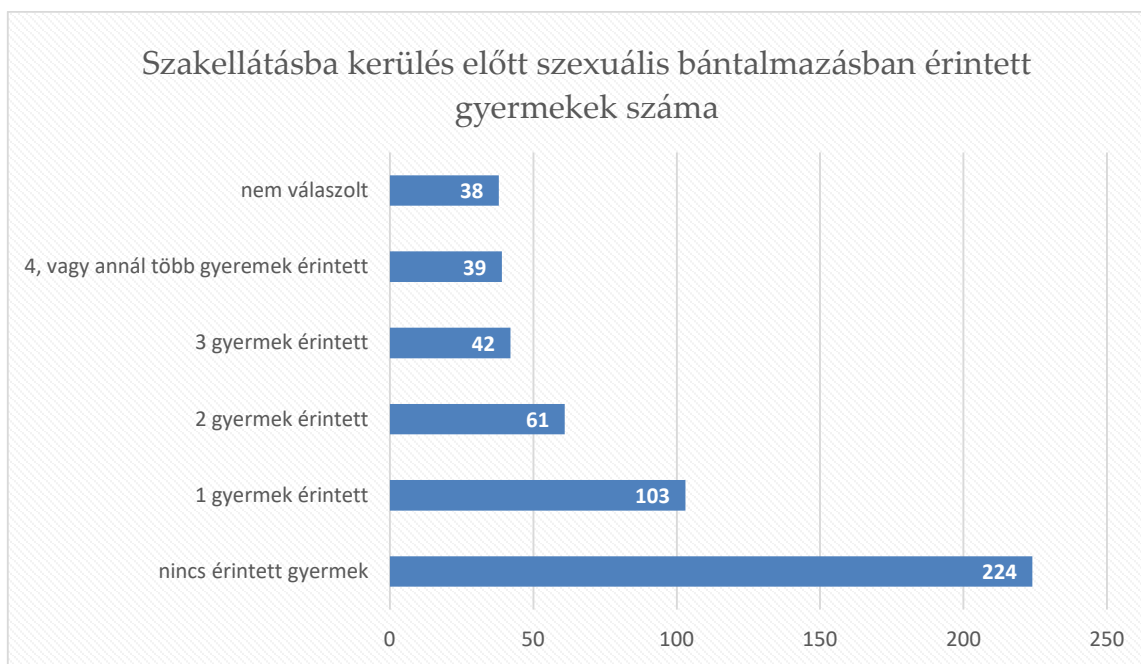
„A fiú speciális intézetekben gyakori a fizikális és a szexuális bántalmazás, a nagyobb 16 év és fölöttiek gyakori céltáblája a kicsi 12 éves”

„A testvérsorok nagyszámú beutalása azt húzza alá, hogy nincs korcsoportonként lényeges különbség. A nagyobb gyermekek hozzák magukkal az agresszív "családi mintát"

A szexuális bántalmazás előfordulása és megítélése a gyermekvédelmi gyámok körében

A gyermekvédelmi gyámok 44%-a (224 fő) szerint gyámolt gyermekeik közül nincs olyan, aki a szakellátásba kerülése előtt szenvedett el szexuális bántalmazást.

A gyermekvédelmi gyámok 20%-a (103 fő) mondta, hogy 1 képviselt gyermeke volt érintett szexuális bántalmazásban a szakellátásba kerülés előtt. További 12%-uknak (61 fő) 2 és 8%-uknak (42 fő) pedig 3 képviselt gyermeke volt érintett. A gyermekvédelmi gyámok 8%-a (39 fő) nyilatkozta azt, hogy 4 vagy annál több gyámolt gyermeke volt érintett szexuális bántalmazásban a szakellátásba kerülés előtt. A megkérdezettek 8%-a (38 fő) nem válaszolt. Volt, aki azt hangsúlyozta, hogy a gyermek szemtanúja volt a bántalmazásnak, ami véleménye szerint ugyancsak bántalmazásnak minősül.

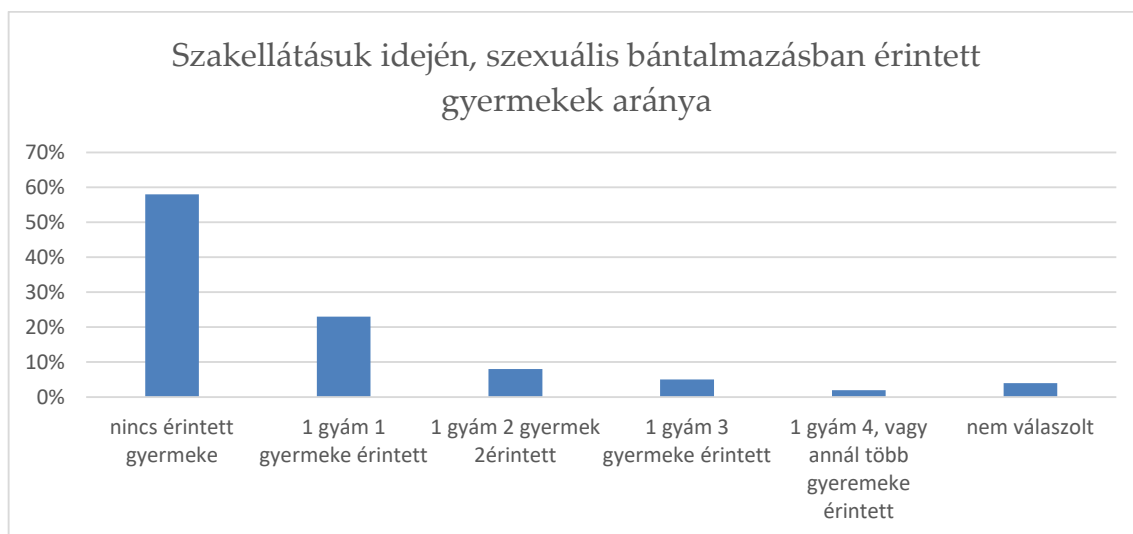

Ábra 14.: Szakellátásba kerülés előtt szexuális bántalmazásban érintett gyermekek száma

Kifejezetten a gondozási helyen, felnőtt által elkövetett szexuális bántalmazást a gyermekvédelmi gyámok túlnyomó többsége, közel 90%-a (454 fő) nem tapasztalt, 1 fő nem válaszolt. A gyermekvédelmi gyámok 6%-a (30 fő) számolt be arról, hogy egy gyámoltja volt érintett szexuális bántalmazásban és 3%-uk (16 fő) mondta el, hogy legalább két, legfeljebb hat gyermek volt érintett szexuális bántalmazásban gondozási helyén. A gyermekvédelmi gyámok szerint a gondozási helyükön 77 gyermek szenvedett el szexuális bántalmazást felnőtt részéről. Ez a teljes gyermekszám 0,5%-a, a bántalmazáson átesett gyerekek 2,3%-a.

Két gyermekvédelmi gyám mondta azt, hogy 1-1 gyermek esetében vizsgálat van folyamatban. További 4 főnél merült fel a gyanú, hogy 1-1 gyámolt gyermeke érintett szexuális bántalmazásban, de nem tudják bizonyítani. Két olyan esetről számoltak be, amikor indult eljárás, ők bizonyosak a bántalmazás megtörténtében, de a rendőrség bizonyíték hiányában lezárta a nyomozást.

A gyermekvédelmi gyámok 58%-ának (293 fő) nincs olyan gyámolt gyermeke, aki a tudomása szerint szexuális bántalmazást szenvedett el a szakellátása idején. A gyermekvédelmi gyámok 38%-ának (194 fő) van legalább egy gyermekről tudomása (324 gyermek), aki szexuális bántalmazást szenvedett el a szakellátás ideje alatt. 4%-uk nem válaszolt.

Ábra 15.: Szakellátásuk idején szexuális bántalmazásban érintett gyermekek aránya

A gondozási helyén ért kortárs szexuális bántalmazásról is kérdeztük a gyermekvédelmi gyámokat. A válaszadók 70%-a (359 fő) mondta azt, hogy kortárs általi szexuális bántalmazásban érintett gyermekről nincs tudomása. A gyermekvédelmi gyámok 17%-ának (84 fő) válasza szerint, egy gyámoltjának van érintettsége kortárs szexuális bántalmazásban. A megkérdezettek 8%-a (41 fő) legalább két gyermek érintettségéről számolt be. További 4%-uk (20 fő) nem válaszolt.

A gyermekvédelmi gyámok 75%-a (382 fő) azt gondolja, hogy egyértelműen van helye feljelentésnek, ha a szexuális bántalmazásnak kortárs az elkövetője. A gyermekvédelmi gyámok 14%-a (72 fő) szerint bizonyos esetekben mérlegelés tárgya van helye a feljelentésnek. Közülük többen hivatkoznak a „Bántalmazási Protokollra”, amely iránymutatást ad azzal kapcsolatban, hogy mikor kell feljelentést tenni. A mérlegelésüket a bántalmazás gyakorisága és mértéke befolyásolja.

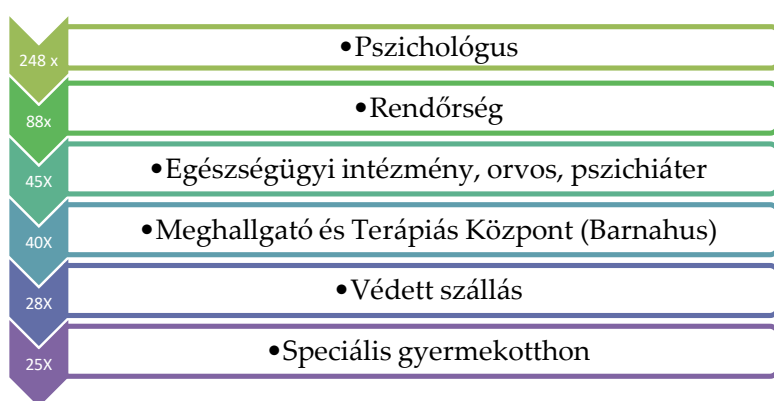
Volt, aki a mérlegelés szempontjaként az elkövető gyermek életkorát, illetve mentális állapotát, ezzel összefüggésben az ítélőképességének mértékét hangsúlyozta. A gyermekvédelmi gyámok mindössze 1%-a (6 fő) nyilatkozta azt, hogy egyáltalán nem tenne feljelentést, hanem más eszközöket alkalmazna: „Véleményem szerint a gyermekek közötti bántalmazás - bizonyos mértékig - nem rendőrség által kezelendő. Inkább a nevelő, gondozó feladata, hogy a konfliktusok kezelésre kerüljenek, akár szakember bevonásával. Gyakoriak a rivalizációk, a frusztrációk másikon való kitöltése. Ez nem oldható meg jogi büntetéssel.” Közülük volt olyan is, aki azért nem tenne feljelentést, mert úgy véli, hogy a feljelentésnek nem lenne következménye:

„Nincs értelme. A rendőrség nevelési helyzetként kezeli ezt”. A válaszadók 9%-a (45 fő) nem, vagy nem a feltett kérdésre válaszolt.

A gyermekvédelmi gyámok jelentős része hozzátette, hogy a feljelentés mellett fontos lenne a pszichés támogatás igénybevétele is a kialakult helyzet kezelésére: *„A bántalmazó fél szükségleteinek mélyebb feltárására lenne szükség, és ennek ismeretében megfelelő létszámú szociális életpálya iránt motivált, megbecsült segítő szakembert biztosítani a gondozási helyekre.”* Voltak, akik azt hangsúlyozták erre a kérdésre adott válaszukban, hogy az elkövető is áldozat: *„Nehéz ügy, mert fennállhat kölcsönösség, illetve a kortárs bántalmazó is lehet ugyancsak speciális szükségletű, vagy más módon rászoruló.”*

Egy következő kérdésben kifejezetten arról kérdeztük a gyermekvédelmi gyámokat, hogy *„bármilyen típusú kortárs bántalmazás esetén tesznek-e feljelentést?”*. A válaszadók a szexuális (55 fő) és a súlyos fizikai kortárs bántalmazás (42 fő) esetében mérlegelés nélkül megteszik a feljelentést tekintettel arra, hogy a módszertani útmutató szerint nincs helye mérlegelésnek. Emellett szintén domináns vélemény (51 fő), hogy bármilyen típusú bántalmazás megalapozott gyanúja esetén feljelentést tesznek, ha azt a bántalmazás mértéke és ismétlődése indokolja. Felmerül a mérlegelés szempontjaként az érzékelhető jel, sérülés és a gyámolt beleegyezése (29 fő). Van, aki megjegyzi: *„ha nem tudom bizonyítani, még a főnökeim, kollégáim sem állnak mellém.*

A gyermeket érő szexuális bántalmazás esetén a következő intézményeket és segítségformákat említik a válaszadók:

Ábra 16.: Segítség-típusok és említési gyakoriságuk

Rendszeresen visszatérő vélemény a gyermekvédelmi gyámok körében, hogy bármilyen szakmai segítség megszerzésére hosszú várakozási idővel kell számolni, valamint kevésbé

meghatározó, de sokak által említett tapasztalat, hogy nincs elég megfelelő szakember és intézmény a bántalmazással összefüggő helyzetek, problémák kezelésére. („Sajnos a "várólista" típusú segítségnyújtási formát, illetve a "hiányzó intézmény" típusú intézményt és a "nincs férőhely" típusú intézményt ismerem a legjobban.”)

A gyermekvédelmi gyámok a következő civil szervezeteket említik:

Szervezet neve	Tevékenységi köre	Területi illetékesség
Eszter Alapítvány ⁸	Áldozatvédelem	Országos
Névtelen Utak Alapítvány	Emberkereskedelem női és kiskorú (17 éves kortól) áldozatainak ellátása	Országos
Yelon program, Hintalovon Alapítvány	Internetes, gyerekeknek szóló chat és instagram felületek a „kamaszkori testi változások, a csóktól a magömlésen át a menzeszig, a kapcsolati lelki kérdéseken keresztül -barátság, szerelem, kiközösítés, iskola, család- egészen a közéleti kérdésekig”	Országos
Hintalovon Alapítvány	Gyermekjogi szervezet	Országos
Drog stop		Országos
Rév szolgálat, Katolikus Karitás	Szenvedélybeteg-segítő Szolgálat és hálózat	Budapest, Szombathely, Székesfehérvár, Eger, Kecskemét és Szekszárd
Nők a Nőkért az Erőszak Ellen Egyesület (NANE)	Nők és gyerekek elleni erőszak áldozatainak és segítőiknek, segélyvonal	Országos
Finti: Fejér Megyei Szent György Egyetemi Oktató Kórház Gyermekpszichiátriai Szakrendelő és Gondozó	Gyermekpszichiátriai intézmény	Fejér megye
Magyar Rendőrség: DADA program, Ellenszer program	Bűnmegelőzés, prevenciós programok	Országos
Magyar Máltai Szeretetszolgálat Áldozatsegítő program	Áldozatsegítés	Veszprém megye
Safer Internet, Nemzetközi	Gyermekvédelmi szervezet	Országos

8 Jelenleg nem működő szervezet

Gyermekmentő Szolgálat		
Alfa Szövetség	Válságterhességek gondozását végző intézmény	Országos
Indít Közalapítvány	Szenvedélybeteg kiskorúak és felnőttek ellátása	Baranya megye
Egészségdokk Közhasznú Alapítvány	Gyógyuló-gyógyult szenvedélybetegek, felnőtt és ifjúsági addiktológiai segítő szervezet	Fejér megye
Kékvonal Gyermekkrízis Alapítvány	Gyermekvédelmi szervezet, segítségre szoruló gyermekek támogatása	Országos
Fehér Gyűrű Közhasznú Egyesület	Áldozatvédelem	Országos
Unicef Magyar Bizottság	Gyermekjogi szervezet	Országos
Patent Egyesület	Nők és gyermekek elleni erőszak, reprodukív jogok érvényesítése	Országos

A gyermekvédelmi gyámok az alábbi szakembereket és intézményeket említik, ahova bántalmazás esetén fordulnának:

- egészségügyi intézmények,
- gyermekpszichiátria
- mentálhigiénés szakember
- védett szállás, területi kríziskezelő intézmények
- szociális munkás
- családgondozó
- drogambulancia / addiktológiai központ / rehabilitációs intézmény
- központi speciális gyermekotthon
- TEGYESZ Terápiás és Meghallgató Szolgálat
- rendőrség (áldozatvédelmi osztály)
- ügyészség
- gyermekjogi képviselő
- áldozatsegítő szolgálat / Kormányhivatal Igazságügyi Szolgálat
- iskola, kollégium
- pedagógiai szakszolgálat
- Alapvető Jogok Biztosának Hivatala
- telefonos segélyszolgálat / OKIT / Gyermekvédő Hívószám
- egyházi intézmények (Baptista Szeretetszolgálat, Alba Caritas Hungarica Alapítvány, Máltai Szeretetszolgálat)

A segítség-formák között felsorolt módszerek a következők:

- segítő beszélgetés

- csoportozás, élményprogramok
- elkülönítés a bántalmazó környezettől, távoltartás
- pszichés megsegítés, traumafeldolgozás
- jogi segítségnyújtás

Az engedély nélküli távollétek okainak feltárása

A megkérdezettek 23%-a (115 fő) mondta azt, hogy az általa képviselt, bántalmazott gyermekek közül van olyan, aki jelenleg tartósan távol van gondozási helyéről. A gyermekvédelmi gyámok 97%-a (492 fő) szerint megvalósul az engedély nélküli távollét okainak feltárása. Akik szerint a gyermek együttműködése híján ez nem történik meg, nem szereznek információt a távollét okairól. Nehezíti a felderítést, hogy a gyermek sokszor csak néhány órát, vagy csak egy napot tölt el az intézményben az újabb távolléte előtt – ezért nincs mód az okok valódi, mélyebb megismerésére.

„nem történik meg, a szökés okait nem szokták vizsgálni, csak annyit, hogy szökés ideje alatt nem követett el bűncselekményt és ellene nem követtek el bűncselekményt”

Az engedély nélküli távollét okait megismerő beszélgetés módjáról megoszlanak a tapasztalatok. Van, aki azt hangsúlyozza, hogy az ezirányú gyakorlat gondozási helyenként eltérő. Legtöbbször a személyes beszélgetést említik, ahol a gyermekvédelmi gyám és a gondozási hely munkatársa is meghallgatja a gyermeket, előfordul olyan, hogy ezt közösen teszik.

„(..) minden esetben megtörténik. A gondozási helyre visszaérkező gyermeket minden esetben vagy a gyermekvédelmi gyám vagy a gondozási hely szakembere meghallgatja, hogy merre járt, mi történt vele, sérelmére követtek-e el bűncselekményt vagy ő követett-e el valami bűncselekményt.”

Néhányan – az ismételtes megelőzése céljából – a hozzátartozók bevonását hangsúlyozzák, mint fontos részét a folyamatnak. Többször látogatást tesznek a szülőknél, vérszerinti családnál. Néhányan esetmegbeszélést kezdeményeznek az összes érintett szakember - nevelők, pedagógusok, pszichológus - bevonásával. A beszélgetések alkalmával – a gyermekvédelmi

gyámok többsége szerint – rendszerint kiderül az engedély nélküli távollét oka. Néhány olyan vélemény is elhangzik, hogy csak a saját feltáró munkájában bízik, mert a gondozó intézmények nem végeznek valódi feltárást. Néhányan említik, hogy közösen jegyzőkönyvet vesznek fel a beszélgetésről, amit kiértékelnek a gondozó intézmény munkatársaival. A beszélgetés és jegyzőkönyv felvétele együttesen is történhet.

Az engedély nélküli távollét okairól

A gyermekvédelmi gyámok véleménye szerint, a bántalmazott gyermekek leggyakrabban vérszerinti családjukhoz mennek vissza. Az engedély nélküli távollétre további gyakori motiváció, a már meglévő párkapcsolatuk hiánya lehet. Megjelennek a gondozási helyek kereteihez, szabályaihoz való alkalmazkodás nehézségei, az érzelmi kötődés hiánya, az önálló élet és a szabadság utáni vágy is („buli, csavargás, barátokkal való együtt lógás”). Az engedély nélküli távollét okaként előfordul az iskolai kudarcélmények miatti iskolakerülés, a tankötelezettség elmulasztása, illetve az, hogy pénzkeresés céljából dolgozni szeretnének. Több gyermekvédelmi gyám úgy látja, hogy a gondozási helyen nem tudnak megfelelő figyelmet biztosítani a gyermekek számára, hiányoznak a segítő szakemberek, és a gyerekek érdeklődésének megfelelő programok.

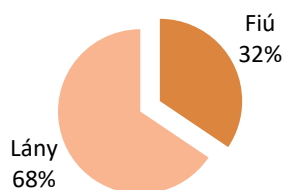
A mintában elvétve jelenik meg okként a szerhasználat vagy valamilyen más függőség.

A bántalmazást elszenvedett gyermekekről

A megkérdezett 507 gyermekvédelmi gyám összes, jelenleg gyámsága alá tartozó gyermek több mint 21%-a (3381 gyermek) érintett a bántalmazás valamelyik formájában. Az érintett gyermekek fiú-lány aránya megközelítőleg ugyanannyi (fiú: 1684, lány: 1697).

A gyermekvédelmi gyámok meglátása szerint a gyermekek 2,3%-a (362 gyermek) érintett szexuális bántalmazásban. Szemben a bántalmazás más formáival, a szexuális abúzusban érintett gyermekek között nagyobb arányban jelennek meg a lányok (68%). (Összesen fiú 115, összesen lány 247)

A szakellátásban élő szexuális bántalmazásban érintett gyermekek nemek szerinti megoszlása

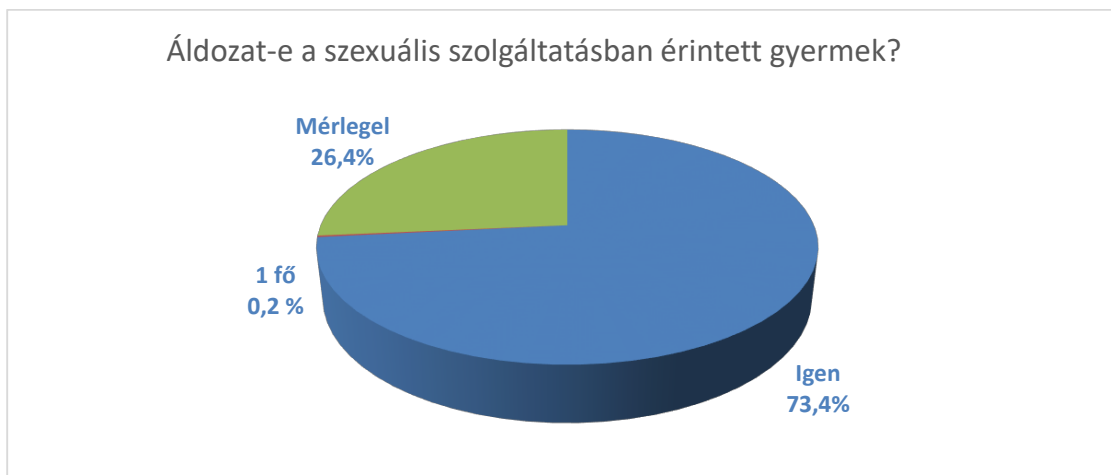

Ábra 17.: A szakellátásban élő szexuális bántalmazásban érintett gyermekek nemek szerinti megoszlása

A gyermekek szexuális bántalmazásával és kizsákmányolásával kapcsolatos attitűdök

A válaszadó gyermekvédelmi gyámok 73%-a (372 fő) szerint, a szexuális bántalmazásban érintett gyermek minden esetben áldozat. Ezekben a válaszokban, a szolidaritás, az együttérzés, az erőszak minimalizálására való törekvés jelenik meg, ami fejlett gyermekvédelmi attitűdöt feltételez.

A gyermekvédelmi gyámok negyede szerint (134 fő) a bántalmazásban való érintettség nem jár együtt egyértelműen az áldozatisággal, az áldozati státusz minden esetben mérlegelés tárgya. Egy gyermekvédelmi gyám mondta azt, hogy a gyermek nem áldozata a bűncselekménynek. (Ezekben a véleményekben az áldozathibáztatás jelensége észlelhető. A válaszokból kiderül, hogy az érintett gyermek nem igazodik a normákhoz, megszegi az általánosan elfogadott erkölcsi szabályokat, engedetlen, tehát tehet arról, ami vele történik. Az áldozathibáztató attitűd mögött, az én-védelme (jelen esetben a gyermekvédelmi gyám) jelenik meg. Ennek a mentális mintázatnak jellegzetessége, hogy távolítja magától az eseményt – ezzel a személyt is -, így lehetősége nyílik arra, hogy „objektívnek” tűnő, sok esetben moralizáló kritika alá vonja az áldozatot. Elsődleges pszichés haszna e jelenségnek az, hogy az esemény frusztráló tartalmától megszabadul, a szakmai kontextus (a gyerek mentalizációja) megszűnik, a támogató attitűdöt felváltja a szemlélő (be nem avatkozó) attitűdje, ítélete. Ezért fontos tudatosítani, hogy a gyermek szakszerű támogatása, a gyermekekkel folytatott munka, nem képzelhető el a szakemberek folyamatos támogatása nélkül, például szupervízió és képzések formájában.

Ábra 18.: Áldozat-e a szexuális szolgáltatásban érintett gyermek

Arra a kérdésre, hogy a „gyámolt gyermek szexuális szolgáltatásban, prostitúcióban, pornográfiában, munka célú kizsákmányolásban, bűncselekményre kényszerítésben való érintettsége esetén kell-e a gyermek számára segítséget nyújtani?”, a gyermekvédelmi gyámok 90%-a (457 fő) válaszolta, hogy minden esetben, mérlegelés nélkül kell. A 4%-uk (20 fő) szerint csak akkor kell segítséget nyújtani, ha a gyermek kéri. Mindössze egy gyermekvédelmi gyám mondta azt, hogy nem kell megsegíteni a gyermeket. A fennmaradó 6% (29 fő) nem válaszolt a kérdésre, vagy nem volt releváns tapasztalata.

A következő kérdés az volt, hogy „szexuális szolgáltatás, prostitúció, pornográfia vagy munka-célú kizsákmányolás esetén a gyermekvédelmi gyámok mennyiben tartják feladatuknak, hogy beszéljenek a gyermekkel, ezt milyen esetekben és milyen módon teszik meg?”.

A válaszadók 73%-a (371 fő) ezt minden fenti esetben feladatának tartja. Közülük 121 fő először mindig, négy szemközt beszél a gyermekkel, 14 fő pedig a helyzettől függően vonja be a gondozási hely szakembereit, 7% (38 fő) mindig mérlegel az első beszélgetést illetően. A minta 2%-a (12 fő) nem tartja feladatának, hogy ezekben az esetekben beszéljen a gyermekkel. A megkérdezettek 17%-a (86 fő) kérdésre nem válaszolt, vagy nem volt gyermekkereskedelmi áldozat az általa képviselték között.

A mérlegelés szempontjai között a következőket említik:

„Igen, beszélek a gyermekkel, de csak akkor, ha látom, hogy nyitott az irányomba.”

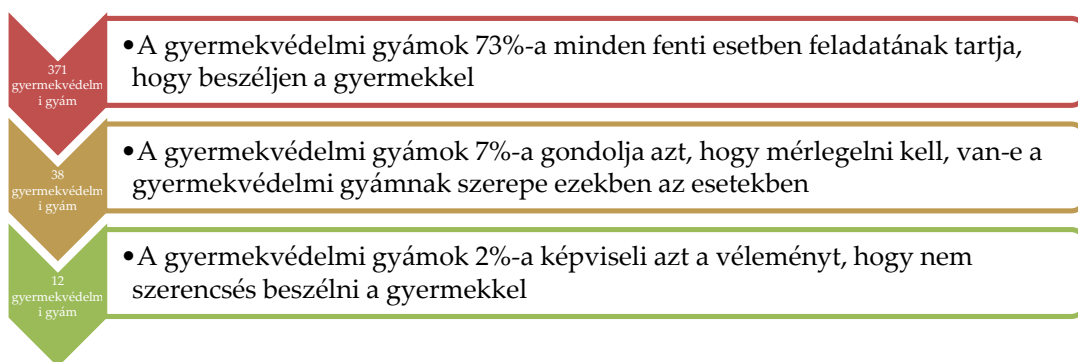
„Ha trauma történt, akkor a pszichológus kompetenciája beszélni a gyermekkel, ha igényli, akkor beszélék én is”.

„Amíg a rendőrhatalóság nem hallgatja ki a gyermeket nem, csak, ha a gyermek kéri a személyes beszélgetést.”

Néhány gyermekvédelmi gyám úgy gondolja, hogy kifejezetten kontraindikált beszélni a gyermekkel, hátráltatja a felderítés folyamatát:

„Nem érzem magam ezen a területen megfelelően képzettnek, felkészültnek ezért ilyen esetekben szakember támogatására lenne szükségem, ezért problémásnak érzem az ilyen helyzetekben elvárt gyermekvédelmi gyámi meghallgatási protokollt.” „Nem, az akadályozza a feltárást. Igazságügyi szakértő pszichológus bevonását kérem.”

„Én a gyermekkel nem beszéltem, mivel fogvatékos. Véleményem szerint egyébként is fontos a megfelelő szakember által feltett kérdések és válaszok, hogy a gyermek részére a legmegfelelőbb támogatást tudjuk nyújtani. A vizsgálat eredményességét befolyásolhatja, ha szaktudás nélkül és a szükségesnél többször van a gyermek erről faggatva.”

Ábra 19.: Szexuális erőszak esetén feladata-e a gyermekvédelmi gyámnak beszélni a gyermekkel

A gyermekvédelmi gyámok rendőrségi és egyéb igazságügyi meghallgatással kapcsolatos tapasztalatai

A gyermekvédelmi gyámok 90%-a (460 fő) vett már részt rendőrségi vagy igazságügyi meghallgatáson. Néhányan nem értenek egyet azzal, hogy a gyermekvédelmi gyámokat gyakran nem engedik be az igazságügyi meghallgatásokra: *„Az igazságügyi szakértői meghallgatáson a gyermek egyedül vesz részt, a gyermekvédelmi gyámot sem engedik be.”*

Megoszlanak a gyermekvédelmi gyámok tapasztalatai azzal kapcsolatban, hogy a meghallgatások mennyire igazodnak a gyermekek értelmi szintjéhez és szükségleteihez. A gyermekvédelmi gyámok 21%-a (109 fő) fogalmazott meg aggályokat a rendőrségi meghallgatásokkal, kihallgatásokkal kapcsolatban. Sokak tapasztalata szerint a meghallgatások és kihallgatások a gyermekek szükségleteihez igazodva zajlanak, többen megjegyezték, hogy korábban voltak ehhez fűződő kritikák, de az utóbbi időben pozitív irányba változott a gyakorlat.

Az életkori sajátosságok mellett, a fogyatékosága miatt különleges szükségletű, a megértésben akadályozott gyermekek kihallgatásán átélt negatív tapasztalatokat emelték ki a gyermekvédelmi gyámok. Ez azért vet fel kérdéseket, mert a meghallgatások során a gyermek legjobb érdekének minden esetben érvényesülnie kell. Így a gyermekbarát kommunikáció megvalósulásának és a gyermek tájékoztatáshoz és részvételhez való jogának is, ami magába foglalja azt, hogy a tájékoztatás a gyermek életkorának, kognitív képességeinek és pszichés jellemzőinek figyelembevételével történjen.

A válaszokból kiderül, hogy a kihallgatás tartalmi részét képező tájékoztatás formális, a kihallgatást végzők nem győződnek meg arról, hogy a gyermek valóban érti-e az elmondottakat. A gyermekvédelmi gyámok jelentős része számolt be arról, hogy abban látják szerepüket, hogy érthetően „tolmácsolják” a kihallgatásokon elhangzó kérdéseket.

Ők minden esetben jelzik, ha véleményük szerint a gyermek nem érti az elhangzottakat, a feltett kérdéseket:

„Nem értette. Nagyon sokszor álltunk meg azért, mert jeleztem a rendőrnek, hogy biztos vagyok benne, hogy a gyermek nem érti már a kérdést sem. Többször is volt olyan, hogy a kihallgató rendőrnek kellett elmondanom, hogy ennek a gyermeknek minden, ami a múltban történt "tegnap" volt. Nem fogja tudni így időrendi sorrendet tenni az események sorában és ha szó szerint veszi, ő maga sem fogja érteni” – a rendőrök a legtöbb esetben támogatóak a gyermekvédelmi gyámok beavatkozása alapján:

„(...) Ilyenkor beavatkoztam, és igyekeztem az adott helyzethez igazodva segíteni. Amikor nem értett valamit visszakérdezett, és akkor újra fogalmazták a kérdést az ő értelmi szintjén.”

„A rendőr nem lép ki a hatósági szerepből a kérdezés során, nem törekszik arra, hogy valamelyest egymásra tudjanak hangolódni, a saját "sorvezetőjét" használja, kevésbé rezonál a gyermek állapotára, feltétlen együttműködést és tűpontos visszaemlékezést vár el tőle.”

A rendőr többnyire partnerként kezeli a gyermekvédelmi gyámot, aki segíthet abban, hogy a gyermek értse, mi zajlik. De volt, aki ezzel ellentétes tapasztalatról számolt be:

„A kihallgatás menete személytelen, gyakran nem a gyermek életkorához, mentális képességéhez igazodik. Volt már rá alkalom, hogy a kihallgató rendőr kérdését próbáltam a gyermek nyelvére lefordítani. De a rendőr felszólított, hogy ő vezeti a nyomozást.”

Az érintett gyermekek esetében azt is hangsúlyozták a gyermekvédelmi gyámok, hogy a nem megfelelő szakértelemmel való kikérdezés torzíthatja a feltárt információkat:

„sok esetben különleges szükségletű gyermek a bántalmazott, aki a kérdést se mindig érti, illetve a válaszai sem az igazságot takarják, megfogalmazni sem tudja a történeteket”.

„az enyhe értelmi fogyatékos, adhd-s gyermeknek egy mikrofonba kellett válaszolnia a bíró kérdéseire, aki férfi volt, és a gyermek tartott a férfiaktól. Sem a gyermek életkorát, sem az értelmi szintjét nem vették figyelembe”.

Sokan az egyéni hozzáállást és az egységes gyakorlat hiányát hangsúlyozzák - erre utal az is, hogy a gyermekvédelmi gyámoknak csak egy része észlel visszasságokat, míg nagyobb részük elégedettségét fejezte ki.:

„Változó, a kihallgató személy hozzáállása, empátiája határozza meg”.

„Alapvetően idegen a nyelvezet és követhetetlen az információáradat, melyet meg kellene értenie. Ettől függetlenül eljáró szervenként más minőségű az eljárás”.

A megértési nehézségek mellett előkerült a gyermek helyzetére való érzékenység hiánya. Egyesek tapasztalatai szerint időnként lekezelő hangnemben, érzéketlenül beszélnek a gyermekkel. Ez különösen jellemző akkor, ha gyanúsítottként hallgatnak ki gyermeket, de előfordult tanú és sértett gyermekek esetén is. Hangsúlyozták, hogy – a lányokat ért szexuális bántalmazás esetén – már a férfi kihallgató személye is traumatizáló lehet a gyermek számára. Előfordult olyan is, hogy a kihallgatást/meghallgatást végző személy nem vette figyelembe a traumatizált gyermek szükségleteit – az általa használt nyelvezet és a kérdések tartalma nem volt megfelelő. Több gyermekvédelmi gyám emiatt állította le a kihallgatást:

„Nagyon rosszak a tapasztalataim. Két esettől eltekintve, a meghallgatás/kihallgatás türelmetlen, durva, lekezelő hangnemben történt. Előfordult, hogy leállítottam a kihallgatást”.

„Kamasz lánnyal történt, hogy sok férfi előtt kellett elmondania a bántalmazás részleteit. Délután 16 órától este 22 óráig tartott a meghallgatás, majd még azon éjszaka a nőgyógyászatra is elvitte a rendőrség. Végig kísértem a gyermeket”.

„12 éves gyermekem első ”aktusa” után nem értette a sperma kifejezést és nem tudott róla mit mondani, nem tudta részletezni a hímvesztő keménységének a fokát, mivel nem volt viszonyítása e területen.”

„A gyermekeket a jelenlegi frontális módszerrel nem lehet további sérülések nélkül kihallgatni. A leghatékonyabb kihallgatások a rendőrségi környezettől elkülönülve kórházakban, medikális helyzetben történtek. Azt tapasztaltam, hogy itt jobban megnyíltak, őszintébbek voltak a gyermekek, talán az orvos-seb-gyógyítás kategóriák ismerőssége miatt. Szerintem ez lehetne egy jó irány”.

Ritkábban említett problémaként felmerült a manipulatív kérdezési technika is:

„A kérdések néha manipulatívok, a nyomozók érdekeinek megfelelőek voltak.”

„Általában a rendőrök nem azt akarják leírni, amit a gyermek mond, hanem ők megfogalmazzák, összefoglalják a mondanivalóját, és azt akarják jegyzőkönyvezni. Sokszor kell a kérdést "lefordítanom" a gyermeknek, és a jogi bikkfa nyelv szerint megfogalmazott kérdések mögötti szándékot, illetve körülményeket tisztázni vele”.

Néhányan a rideg, nem gyermekbarát környezetet említették:

„Nem mindig felel meg a környezet. A rendőrségen a gyermek állapotát, érzelmi helyzetét nem vették figyelembe. Pl. szexuálisan bántalmazott lányt éjjel, kimerülten, a Teve utcai kapitányságon hallgatták meg. Azon az éjjel reggelig húztak vontak minket, másik kapitányságnak átadták közben az ügyet.”

„Sok esetben ridegnek félelmet keltőnek tartom, a meghallgatást gyermekbarát meghallgatásra lenne szükség gyermekbarát környezetben.”

A leggyakrabban megjelenő kritika az volt, hogy a gyermekek életkori sajátosságait figyelmen kívül hagyták. E tekintetben különösen az óvodáskorú és kisiskolás gyermekek kerülnek hátrányos helyzetbe. Számukra ez azt jelenti, hogy ezekben az esetekben különösen fontos a professzionális gyermekvédelmi gyámi munka.

„Tapasztalatom egy alkalommal az volt, amikor egy négy, egy hat, egy nyolc és egy tizenkét éves gyermek meghallgatására került sor, hogy az igazságügyi pszichológus szakértő nem szánt elég időt -a gyermekek korát is figyelembe véve- a meghallgatásukra. A legnagyobb gyermeket konkrétan megkérdezte, hogy "mit tudsz a szexről”.

Azoknak a gyermekvédelmi gyámoknak, akiknek pozitív tapasztalatai voltak a rendőrségi és igazságügyi meghallgatásokkal és kihallgatásokkal kapcsolatban azt emelték ki, hogy lényegesen körültekintőbben járnak el a rendőrségen a gyermekek meghallgatása során, mióta törvényben meghatározott esetekben kötelező a kamera használata.

„Tapasztalataim szerint a meghallgatást végző odafigyelt arra, hogy a gyermek megértse a neki elmondottakat. Ha kellett megismételte, vagy másképpen fogalmazta meg a mondandóját ennek érdekében.”

„Érthető, részletes magyarázattal tájékoztatják a gyermeket, kamerás kihallgatás, gyermekbarát helyiségben, környezetben.”

„Többnyire igyekeznek a gyermek értelmi, érzelmi szintjének megfelelően kommunikálni, az elmúlt években történt javulás.”

„Pozitív tapasztalataim voltak e téren. A meghallgató rendőr is mindent megtett ennek érdekében, vagy ha neki nem sikerült, akkor hagyta, hogy én fogalmazzam meg a gyermek számára a kérdéseket.”

„Nem felülről kezelték soha a gyermeket, nem azt éreztették vele, hogy hibás lenne abban, ami vele történt.”

„Mióta szexuális bántalmazás esetén kamerás meghallgatás szükséges, a rendőrség nagy gondot fordít arra, hogy figyelembe vegye a gyermek lelki állapotát.”

„A konkrét ügygel foglalkozó nyomozó magas szakmai és pedagógiai érzékenységgel, megőrizve a gyermek méltóságát vezette a meghallgatást. Ha volt olyan kérdés, amit a gyermek nem értett, akkor egyszerű módon érthetően tette fel a tényfeltáráshoz szükséges kérdéseket”.

„Érzelmileg a gyermekeket megviseli, hogy újra el kell mondani átélni a történeteket volt olyan eset mikor pszichiátriára került a meghallgatás után a gyermek mert teljesen kikészült idegileg.”

„nagyon kimerítő érzelmileg a gyermeknek is és nekem is egy-egy kihallgatás. Volt olyan, hogy egy három órás videós kihallgatás a gyermek olyan fáradt volt, mintha ledolgozott volna egy műszakot. Nagyon komoly érzelmi terhelés beszélni egy ilyen dologról idegenek előtt. Nem is mindenki tudja elmondani, amit átélt, illetve ami történt vele. Általában nincsenek tekintettel a mentális állapotára, minden apró részletre többször visszatérnek, és ha nem emlékezik valamire, az komoly lelkiismeret furdalást is okozhat a gyermeknek, pedig természetes, hogy a sokszor több hónappal, vagy akár évekkel korábban történt eseményekre nem emlékezik, főleg, ha jobb lenne elfelejteni”

„A kihallgatás mindenképp megviseli érzelmileg a gyermeket. A kihallgató iroda személytelen és hivatalos. A kihallgatást végző nyomozó határozott, tárgyilagos, merev. A gyermek fél, tart a hatósági személytől.”

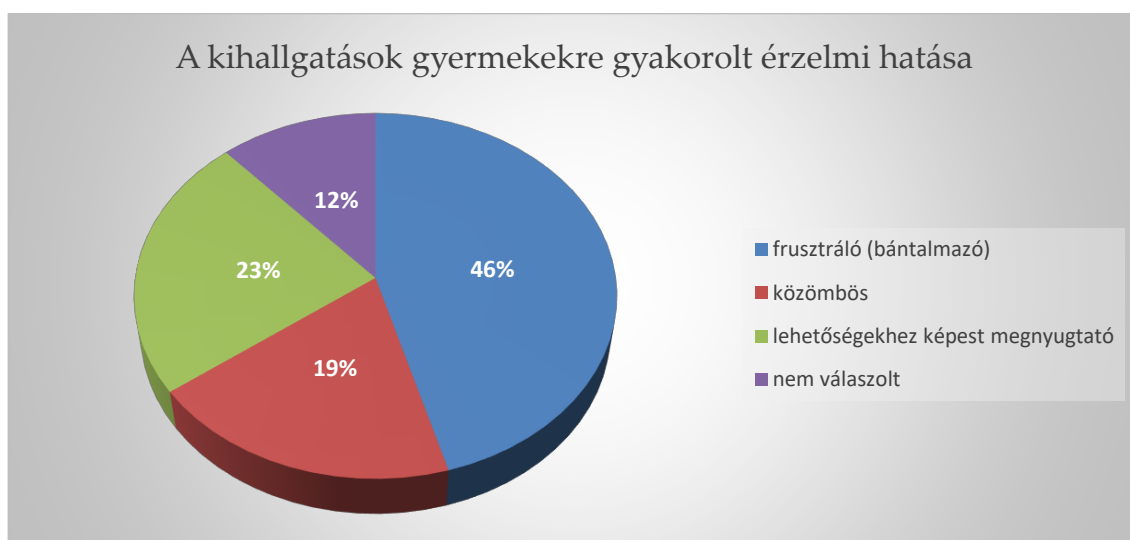
A megkérdezett gyermekvédelmi gyámok többsége jónak tartaná, ha minél kevesebbszer, lehetőleg csak egy alkalommal kellene nyilatkoznia a kiskorú áldozatnak a vele történetéről, valamint, ha többszöri kihallgatás esetén ugyanaz a személy végezné el a feladatot, ami sokszor nem valósul meg.

„Gyermeektől és az ügy súlyától függ, többnyire, ha egyszer kell elmondaniuk, az nem minden esetben viseli meg őket, de a folytonos ismételt kérdezgetés már igen, rossz hatással lehet rájuk.”

„Sajnos, a gyermeknek sokszor el kell mondania ugyanazt. Nevelőnek, nekem, pszichológusnak, rendőrségen, igazságügyi szakértőnek. Számára minden alkalommal megrázó.”

Egyes gyermekvédelmi gyámok szerint a kihallgatás gyermekre gyakorolt hatása függ a gyermek életkorától, értelmi képességeitől, a gyermek eljárási pozíciójától (sértett, tanú vagy gyanúsított).

A gyermekvédelmi gyámok közel ötöde szerint a gyanúsítottként kihallgatott gyermekekre nem hatnak a kihallgatáson történetek. Az ilyen vélemények háttérében meghúzódhat a moralizáló attitűd, ami nincs összhangban a (gyermekvédelmi) szociális munka alapértékeivel. Néhány gyermekvédelmi gyám véleménye szerint felszabadulást, megkönnyebbülést is hozhat a gyermek számára, ha a kihallgatáson elmondhatja a vele történeteket. Többen megjegyzik, hogy a meghallgatásokat és kihallgatásokat követően pszichológiai segítségre lenne szüksége a gyermekeknek, amit sok esetben nem kapnak meg.

Ábra 20.: A kihallgatások gyermekekre gyakorolt érzelmi hatása

Arra a kérdésre, hogy őket hogyan érintik ezek a helyzetek, sok gyermekvédelmi gyám elmondja, hogy az átélt események megviselik őket. Egyesekből a bántalmazásos történetek újbóli meghallgatása dühöt vált ki. A tehetetlenség érzése is megfogalmazódik: az, hogy gyermekvédelmi gyámként nem lehetnek aktív részesei a kihallgatásnak, de fontos szerepüknek tartják a gyermek támogatását kihallgatás alatt és azt követően is.

„14 év alatti gyermek esetében kamerás meghallgatás során, gyermekvédelmi gyámként nincs lehetőségem beleszólni a kihallgatás menetébe, ha az a gyermek jogait nem sérti. Kellemetlen érzés ott ülni és nézni, hogy nem szólhatok, nem segíthetem a gyermeket, ha elbizonytalanodik”.

Azzal, hogy a gyermekek mennyiben a vele történeteket mondják el a meghallgatáson, kihallgatáson előkerül a bizonytalanság érzése is.

Különösen nehéz érzésekkel távoznak ezekből a helyzetekből, ha úgy érzik, hogy az eljárási cselekmény ártott a gyermeknek, esetleg újra traumatizálta őt. Ilyenkor dühöt, frusztrációt és kiszolgáltatottságot élnék át.

„Úgy érzem, az igazságszolgáltatás rendszere által támasztott elvárások miatt nem tudom a gyermeket megvédeni az újabb traumatizálódástól”.

Többen megfogalmazzák, hogy számukra is szükséges az érzelmi terhek feldolgozása egy-egy büntető eljárás miatt, de az ilyen típusú segítség sok esetben nem elérhető.

„Nagyon kimerítő volt általában mindegyik, mélyen érintenek az esetek, és ilyenkor a gyermek is belém kapaszkodik, sokszor a szó legszorosabb értelmében. Többször felvettem a szupervízió szükségességét, de azt a választ kaptam, hogy sem szakember, sem pénz nincs rá, magán úton oldjam meg, amire kénytelen is voltam.”

A nyomozások eredménytelenségét érintő kérdéseknél felmerül a csalódottság érzése is, ami gyakran kíséri ezeket a folyamatokat.

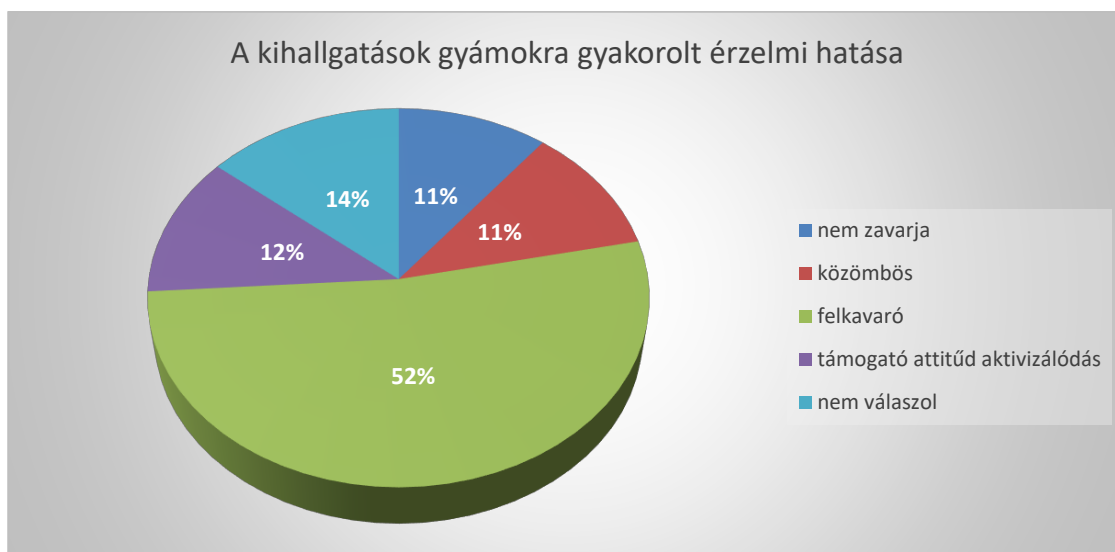
Speciális helyzetként említik azokat a kihallgatásokat, amikor gyámoltjaik a gyanúsítottak. Ilyenkor ambivalens érzéseket tapasztalnak. Vannak, akiknek nehéz a bántalmazás elkövetőjének törvényes képviselőjét ellátni. (ld.31. oldal)

„Rossz végighallgatni, ahogy kikérdezik a gyermekeket. Ennél rosszabb az utána hetekig, vagy hónapokig tartó hatás. Sajnos olyan gyermeket is képviselnem kell, aki folyamatosan bántalmaz másokat, szexuálisan, fizikálisan. Nehezen viselem, amikor órákig a rendőrségen kell azt hallgatnom, hogyan bántalmazott másokat szexuálisan és közben képviselnem kell az érdekeit.”

„Elszomorított a dolog. Szembesültem azzal, hogy 12-13 éves nevelésbe vett gyermekeknél - tisztelet a kivételeknek - ez nem egy szomorú tény, hanem büszkék arra, hogy rendőrségi ügyük van.”

Kisebbségben vannak azok a gyermekvédelmi gyámok, akik azt állítják, hogy érzelmileg nem érinti meg őket a gyermekkel történt esemény és a kihallgatás procedúrája. A munkájuk részfeladatának tartják a kihallgatásokat, amelyekbe nem szerencsés érzelmileg bevonódniuk.

*„Nincs rám érzelmileg hatása. Teszem a dolgom, ott kell lenni.”
„Semlegesen. Ez a munkám része.”*

Ábra 21.: A kihallgatások gyámokra gyakorolt érzelmi hatása

A gyermekvédelmi gyámok gyermekbarát kihallgatással kapcsolatos javaslatai

A kérdésre szabadszöveges válaszadási lehetőségük volt a megkérdezetteknek, így több szempontot is említhettek. A meghallgatásokról jó tapasztalatai voltak 26 főnek, ők nem változtatnának az eljárás menetén, 105 főnek pedig nem volt tapasztalata.

Az indokolatlan késedelem elkerülését 16 gyermekvédelmi gyám említette. Ez az alapelv általában a hatósági eljárások alapiját is képezi, így a gyermek legfőbb érdekének érvényesítéséhez elengedhetetlen. A sürgősség elvének az eljárás minden szakaszában érvényesülnie kell különös tekintettel arra, hogy az eljárás alá vont személy gyermekkorú.

A gyermekbarát környezet fontosságát a legtöbben, 165 fő emelte ki. Elmondták, hogy azt szeretnék, hogy a várakozás és a meghallgatás biztonságos és barátságos környezetben legyen. A gyermek tempójához, koncentrációs készségéhez kell igazítani a kihallgatást, a zavaró körülmények és a figyelemelterelő tényezők minimalizálásával.

A meghallgatást és kihallgatást végző személyét, nemét és kommunikációját, 119 fő tartotta fontosnak. A vélemények alapján megállapítható, hogy a gyermekek helyzetét segítené, ha azonos nemű - folytatólagos kihallgatások során mindig ugyanaz - személy hallgatná ki, illetve ha a kihallgató kommunikációja a gyermek számára érthetőbb, empatikusabb lenne. A gyermek retraumatizációjának elkerülése érdekében 48 fő elmondta, hogy az is segítene, ha a

meghallgatások száma a lehető legkevesebb lenne, hogy a gyermeknek ne kelljen a vele történeteket újra és újra elmondania.

A meghallgatásokban és kihallgatásokban használt nyelvezet és az eljárásban használt terminológia, a gyermekek számára sok esetben nem érthető, ezért a válaszadók közül 47 fő különösen fontosnak tartaná, a gyermekek életkorának és értelmi szintjének megfelelő, tiszteletteljes és érzékeny kommunikációt.

Az eljárások alapvetése a véleménynyilvánításhoz és tájékoztatáshoz való jog. A meghallgatások és kihallgatások során ezt a gyermek számára minden esetben lehetővé kell tenni. A gyermekvédelmi gyámok közül 25 fő észlelte azt, hogy a tájékoztatás nem a gyermek életkorához és érettségéhez igazodik. Véleményük szerint a gyermekek nem kapnak megfelelő tájékoztatást az őket megillető jogokról, jogorvoslati eszközökről, az eljárás várható időtartamáról, eljárásjogi pozíciójukról és az eljárás lehetséges következményeiről. Lehetőséget kell biztosítani arra is, hogy a gyermek elmondhassa véleményét, az eljárás során és azzal kapcsolatosan őt meghallgassák.

A válaszadók közül 11 fő véleménye szerint a gyermek helyzetét könnyítené, hogyha a meghallgatáson vele lehetne egy számára ismert, hozzá közel álló bizalmi személy, például nevelője, gyermekfelügyelője.

A különleges bánásmódot igénylő személyek számára fenntartott helyiségek kamerarendszerrel vannak felszerelve. A megkérdezettek közül 7-en úgy vélik, hogy ez a gyermeket feszélyezi az amúgy is feszült helyzetben. A kihallgatásokon és meghallgatásokon történő azonnali jegyzőkönyvvezést 5 fő hátráltató tényezőnek látta. Az azonnali jegyzőkönyvvezetés miatt a kihallgató nem tudja felvenni a szemkontaktust, nem tudja a figyelmét teljes mértékben a gyermekre irányítani.

Ábra 22.: A gyámügy, vagy igazságügyi meghallgatások „könnyebbé”, „elviselhetőbbé” tétele a gyerekek számára

A megkérdezettek közül 31-en említik a Meghallgató és Terápiás Központot és a Barnahus-szemléletét, módszerét. Mindannyian jó gyakorlatként, amely alkalmas arra, hogy a gyermekek szükségleteinek megfelelő módon történjenek a ki- és meghallgatások.

„Két alkalommal voltam gyermekkel a Meghallgató és Terápiás Központban, ami összehasonlíthatatlan volt a korábbi, rendőrségen zajló meghallgatásokkal és köszönöm! Szép, barátságos közeg, otthonos berendezés”.

„... voltam egy vizsgálaton, mely során a gyermek iránti kíváncsiságot, érdeklődést és segíteni akarást tapasztaltam. A gyermek fogyatékoságát is figyelembe véve történt a beszélgetés, óvatosan tapogatózva, hogy a gyermek fogalmazza meg a dolgokat, és ne legyen helyette kimondva semmisem.”

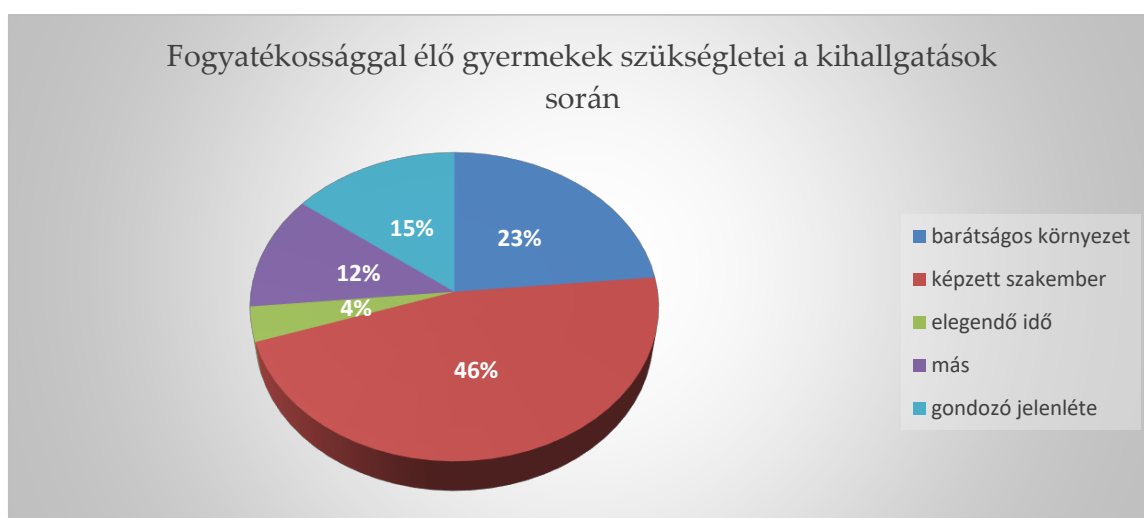
A gyermekbarát igazságszolgáltatás összes elemének hiányát 14 fő említette.

A fent említett szempontok mind a gyermekközpontú igazságszolgáltatás elemeit képezik, ezért a minta azt mutatja, hogy a gyakorlatban – bár a gyermekbarát igazságszolgáltatást már 2012-ben bevezették – mégsem valósul meg teljes mértékben. Ennek főbb jellemzői, a gyermekek meghallgatásához való jogának érvényesülése érdekében a biztonságos és barátságos környezet, megfelelő kikérdezési módszerek, a gyermekek tényleges részvételének biztosítása az eljárásban, és az ehhez szükséges, a gyermek érettségi fokának megfelelő

fogalommeghatározás, a meghallgatások ismétlődésének, az indokolatlan késedelem elkerülése, és a kép- és hangfelvétel rögzítése.

A gyermekvédelmi gyámokat megkérdeztük arról is, hogy milyen szolgáltatásokat kellene biztosítani a fogyatékossgal élő gyermekek számára a ki- és meghallgatásokon. A kérdésre 127 fő nem válaszolt. A Barnahus-modellt, mint megoldást 9 fő említi.

Az általános, minden gyermeket érintő szükségletek mellett a következő igényeket emelik ki:

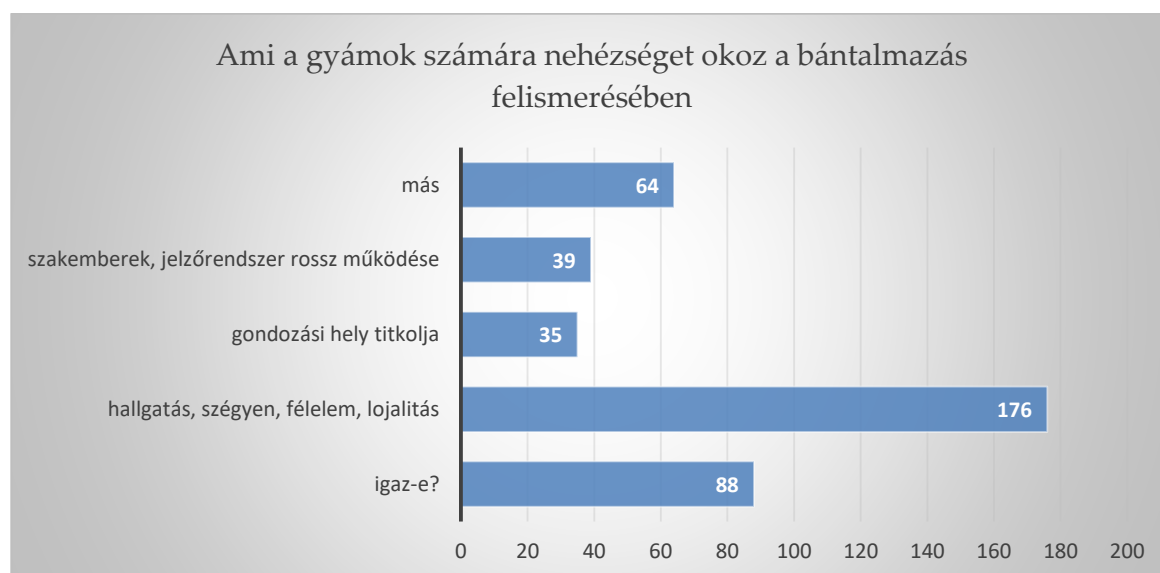
Ábra 23.: Fogyatékossgal élő gyermekek szükségletei a kihallgatások során

- Gyógypedagógus vagy más, a különleges bánásmódhoz / gyermeket érintő fogyatékossgához (pl: jeltolmács) értő szakember, segítő jelenléte (mert ezeknek a gyermekeknek a reakciói, megnyilvánulásai gyakran látszólag inadekvátak, tükrözhetnek mást, mint amit valóban jelentenek. Pl: az elkerülő, vagy agresszív magatartás);
- barátságos környezet
- Rendőrségi munkatársak képzése fogyatékossgal élő gyermekek kihallgatására, a gyermek mentális képességeihez igazított kérdések, non verbális eszközök használatának nagyobb hangsúlya.
- A gyermek állapotára tekintettel elegendő idő biztosítása a meghallgatás lefolytatásához
- Nevelő vagy más bizalmi személy jelenlétének különös fontossága.

Néhányan kifejezik, hogy nem kompetensek ennek a kérdésnek a megválaszolásában, és a Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatoktól várják az ehhez szükséges eszközöket és információkat. Mások azt jelzik, hogy a fogyatékossga miatt is különleges bánásmódot

igénylő gyermekeknél teljesen esetfüggő az, hogy mire van szüksége egy gyermeknek, így számukra nehéz általánosan érvényes szükségleteket megfogalmazni.

A kérdőívben arra vonatkozóan is szerepelt kérdés, hogy milyen nehézségeket látnak a gyermekvédelmi gyámok a bántalmazás tüneteinek felismerésében és a tünetek kezelésében. A gyermekvédelmi gyámok a következőket fogalmazták meg: a szakemberek és a jelzőrendszer elégtelen működése, a gondozási hely nem nyílt kommunikációja, a gyermek negatív érzelmei, a gyermek szavahihetőségének megkérdőjelezése. Külön kategóriába soroltuk a gyermekvédelmi gyámok saját magukra, illetve a bántalmazott helyzetre vonatkozó válaszait.

Ábra 24.: Ami a gyámok számára nehézséget okoz a bántalmazás felismerésében

A megjelölt kategóriák közül kettő szorul bővebb magyarázatra. Az „igaz-e?” kategóriába 88 fő választ soroltuk, azonban ki kell emelni, hogy csak 50% tartalmazott olyan típusú válaszokat, mint: „Már volt olyan esetem, hogy a 15 éves egyik nap bántalmazásról számolt be, aztán a leírt vallomását visszavonta. Nem tudtam eldönteni, hogy végül is mi volt az igazság”, vagy „Nem minden esetben lehet havi 1 találkozásnál kiszűrni, ill. jelzés híján nem lehet kezelni.”, amik a tanácstalanságról szólnak, és olyanokat is – 44 esetben –, amik megkérdőjelezzik a gyermekek

szavahihetőségét: „Amikor a gyermek alap esetben is hajlamos a nagyot mondásra”, vagy „Valóságtartalom, szavahihetőség eldöntése.”

Azért hangsúlyozzuk ezt a tényt, mert a válaszok olyan emocionális tartalmat hordozhatnak, ami a felnőtt - gyermeket jogosan megillető - lojalitáscsökkenéséről szól.

A „más” kategóriába azokat a válaszokat soroltuk, amik egyrészt a gyermekvédelmi gyámról szólnak: „A tehetetlenség!”, vagy „Hogy nem szociális végzettségű szakember vagyok.”, illetve „Nem jelent számomra nehézséget, teszem a dolgom törvényes képviselőként.”, másrészt inkább a bántalmazó helyzetről adnak információt: „Nehéz azt biztosítani gyermekek számára, hogy a bántalmazóval később nem fog találkozni”, vagy „Ha nehezen nyílik meg a gyermek, akkor bántalmazást is tovább szenved el.”

„Emberi hozzáállásra, valódi szakmaiságra, tárgyi feltételekre és ingyenesen elérhető, felesleges adminisztratív körök nélküli, azonnali elérhetőséget biztosító segítségre lenne szükség, amibe beletartozik az egészségügyi, jogi, mentális segítség is.”

„A gyermekeknek és nekem is nagy szükségem lenne mentálhigiénés megsegítésre. A gyámoknak szükséges lenne supervízió. Jelenleg mindenki a maga módján igyekszik túllépni a traumákon és a gyermekeknek segíteni legjobb tudásuk szerint.”

Megkérdeztük a gyermekvédelmi gyámokat arról, hogy szükségük van-e segítségre az erőszakot elszenvedett gyermekek képviselete során. A kérdésre 45% (236 fő) adott választ, nem válaszolt 52% (271 fő), 3% (17 fő) válaszolt, de a válasz nem hordozott releváns információt.

Ábra 25.: Gyámok válaszadási hajlandósága az esetleges segítségekről

A minta alapján a válaszokat két típusra osztottuk. Vannak olyan gyermekvédelmi gyámok, akik szakmai segítségre, támogatásra várnak elakadásaik leküzdéséhez, tudásuk, ismereteik bővítéséhez és a megfelelő információ megszerzéséhez. Fontosnak tartják az intézményük által biztosított szupervízió, esetmegbeszélő és szakmai megbeszélések lehetőségét, munkatársaik és szakmai vezetőjük támogatását. Kiemelték a bántalmazás tüneteinek felismerésére az érintett gyermekekkel való kommunikációra, illetve a bántalmazás típusához, mértékéhez igazodó segítségnyújtásra vonatkozó képzések szükségességét és szakmai anyagokhoz való hozzáférés lehetőségét. A következő típusba sorolt válaszok alapján megállapítható, hogy a gyermekvédelmi gyámok abban várnak segítséget, hogy a bántalmazott gyermekek megkaphassák a szükségleteiknek megfelelő egészségügyi, pszichés támogatást, illetve jogi segítséget. Ehhez szorosabb és hatékonyabb együttműködésre lenne szükségük a gondozási helyekkel, egészségügyi intézményekkel, gyermekjogi képviselővel, az alapellátás intézményeivel és a jelzőrendszer azon tagjaival, akik segíteni tudnak a gyermeknek. Akadályozó tényezőként jelenik meg, hogy nem állnak rendelkezésre képzett, pszichés támogatást nyújtó szakemberek.

A következő ábrán a releváns választ adók szakmai elvárásait mutatjuk be.

Összegzés

A kutatásból levont következtetések azt mutatja, hogy a gyermekvédelmi gyámok magasabb esetszámmal végzik tevékenységüket, mint azt a jogszabály megengedi. A gyámságuk alatt álló minden hetedik gyermek bántalmazás áldozata. Gyermekvédelmi jelzést leginkább magától a gyermektől, legritkábban a nevelőszülői hálózattól és az egészségügytől (orvos) kapnak. A bántalmazás felismerése gondot okoz. Legtöbbször azt említik, hogy a gyermek nem beszél, mert fél.

Az is megállapítható, hogy a gyámok fele 437 esetben indított rendőrségi eljárást gyámolt gyermekét érintő szexuális bántalmazásos ügyben. A gyermekvédelmi gyámok közül 224-en azt tapasztalták, hogy az elegendő bizonyíték hiánya miatt lezárták az ügyet. A „Bántalmazási Protokollt” ismerik és használják, de a rendőrségi feljelentéseket sok esetben csak vezetői (szakmai vezető, gyámhatóság) egyetértés után teszik meg. A gyermekjogi képviselőt nagyon kevesen értesítik a bántalmazásról. Segítséget várnak gyámoltjaik számára, legtöbbször a pszichológusi segítséget kérik és védett gyermekotthoni férőhelyeket vennének igénybe. Saját hozzáértésüket képzetekkel, tájékoztatókkal és számukra készült szakmai anyagokkal növelnék.

A megkérdezett gyermekvédelmi gyámok több mint 3300 bántalmazott gyerekről tudnak. Ez a szám azt jelenti, hogy a szakellátásban élő gyerekek ötödét érintette valamilyen abúzus. Ezek a gyerekek egyszerre több bántalmazási formában is érintettek. Leggyakoribb az „érzelmi-lelki” és a „fizikai” bántalmazás. Szexuális bántalmazásban való érintettségéről 235 gyám számolt be. Egybehangzó vélemény volt, hogy a bántalmazási formák előfordulását inkább az életkor, mint a nem határozza meg.

A gyámoltjaik szakellátásba kerülés előtti szexuális bántalmazásról 245 gyermekvédelmi gyám számolt be. A gyermekvédelmi gyámok 11%-a tud arról, hogy a gyámsága alatt álló gyermeket szexuális bántalmazás érte a gondozási helyén. Szexuális bántalmazást a szakellátásuk ideje alatt elszenvedett gyerekek száma 324. Gondozási helyen felnőtt által elkövetett szexuális bántalmazásról a gyermekvédelmi gyámok 90%-a nem tud, viszont 77 áldozattá vált gyerekről beszámolnak.

Zárszó

A gyermekbántalmazás annak ellenére van óriási látenciával jelen a modern társadalmak életében, hogy a Gyermekek Jogairól Szóló Egyezmény tartalmát szinte minden ENSZ tagállam beépítette a saját jogrendjébe, ami meghatározza az államok intézményeinek és polgárainak viszonyulását a gyermekek legjobb érdeke szerinti ügyeinek intézésekor, kísérésekor.

A bemutatott kutatási beszámoló csak a legkiszolgáltatottabb helyzetben lévő, családjuktól külön élő, az állam gondjaira bízott 15807 gyermekért felelős gyermekvédelmi szakember viszonyulásait, tudását, attitűdjeit, tapasztalatait összegezi. Ez a gyermekszám eltörpül a közel 1,8 milliós magyarországi gyermekszámhoz viszonyítva. Nincs 1% a korcsoportához viszonyított arányuk. Mégis figyelemfelhívó és cselekvésre ösztönző az itt összegyűjtött információk tartalma a magyar gyermekek ellen elkövetett felnőtt és kortárs bántalmazás helyzetéről. Gondoljuk, hogy a gyermekvédelemi gyámok rendszerszintű szakmai megállapításai vonatkoztathatók azokra a gyerekekre is, akik családjukban élnek, még a gyermekjóléti alapellátással sincsenek kapcsolatban, viszont az oktatási intézményekben, sportegyesületekben, külön órákon, vagy csak egyszerűen „a téren” hasonló bántalmazó helyzetekben találhatják magukat akár felnőtt, akár kortárs által.

Nekünk gyermekvédőknek, pedagógusoknak, segítő szakembereknek, felnőtteknek szükségünk van arra, hogy a bántalmazás jelenségét felismerve tegyünk ellene, az áldozatokat pedig hozzásegítsük a megfelelő ellátási formákhoz, terápiás lehetőségekhez.